

Ціна: 40 центів.

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

РІК XIV

JULY/AUGUST — 1963 — ЛИПЕНЬ/СЕРПЕНЬ

Ч. 162/163

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Коломієць Володимир — Поезії	1
Ле Іван — Хмельницький	2
Бутовський С. — Як творився перший український оперовий театр?	5
Бачина-Бачинський Є. — Про «Останнього Пророка» та його автора	10
Туркало К. — Зародок великого явища	16
Чапленко В. — Ще раз про «Проти шерсти»	19
Коваль А., Коптілов В., Русанівський В., Франко З. — Дбати про культуру мови	21
Волиняк П. — І хочеться, і колеться	23
Валусько Б., Гаврилов В. — Прекрасне поруч	26
Чапленко В. — Дещо про мову «Свободи»	27

Бібліографія. Дописи Листування.

НА ПЕРШІЙ СТОРІНЦІ ОБКЛАДИНКИ:

Куточок у парку «Олександрія» (Див. нарис на стор. 26-ій). Фото В. Зайцева.

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Бондаренко А., Лондон, Англія	2
Кравець С., Нью-Йорк, США	1
Маслюк Г., Сефтон, Австралія	1

НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛУ ЖЕРТВУВАЛИ:

Митр. прот. П. Самець, Торонто, Канада	5.00
Сарнавський П. Монреаль, Канада	3.50
Ромась Марія, Монреаль, Канада	3.00
Литвяк Тарас, Едмонтон, Канада	2.50
Федусь Іван, Торонто, Канада	2.00
Н. Н., Клівленд, США	2.00
Котик Д., Форт Френсиз, Канада	1.50
Гончарук В., Кіченер, Канада	1.50

“НОВІ ДНІ”

Універсальний ілюстрований місячник.

Видає в-во “Нові Дні”, редактор П. Волиняк.

Умови передплати:

Канада — річна: \$ 3.50, піврічна \$ 2.00

США — річна: \$ 4.00, — піврічна: \$ 2.50 амер.

Зміна адреси: 10 центів (можна канадійськими поштовими марками, чи амер. грішми).

Замовлення і гроші слати на адресу:

NOW I DNI

187 Yarmouth Rd., Toronto 4, Ont., Canada

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London, W. 11, England

Передплата: річна — 1 з половиною фунта.

В Австралії:

S. Krywolar, Box 1586 M, G. P. O. Adelaide,
South Australia

Передплата: річна — 1 з половиною фунта.

Передплата: річна 25 пезів, піврічна 15 пезів

NOW I DNI, a Ukrainian Monthly.

Editor: Petro Wolyniak.

Address:

187 Yarmouth Rd., Toronto 4, Ont., Canada

Царук Розалія, Торонто, Канада	1.50
Ж-й В., Торонто, Канада	1.00
Пуляк С., Форт Вілліам, Канада	1.00
Туркало К., Нью-Йорк, США	1.00
Гнідь М., Торонто, Канада	0.50

Сердечно дякуємо всім за допомогу! РЕД.

КОРЕКТОРСЬКІ НЕДОГЛЯДИ

Хоч «Нові Дні» тепер мають фахового коректора (П. Степа), а все ж у нас трапляються недогляди, які часто змінюють зміст речення.

Кілька таких поганих недогладів трапилось і в останньому (червневому) числі:

1. стор. 8, 2-га шпальта, 10-ий рядок низу — замість *контракти* має бути *антракти*;

2. стор. 18, 1-ша шпальта, у другому рядку першої цитати з творів Е. Андіївської замість *місяця* має бути *місяці* (Виводять *місяці* медові);

3. стор. 19, 1-ша шпальта, 11-ий рядок зверху — останнє слово замість *людинобозст-* має бути *людинобозст-* (ціле слово: *людинобозства*);

4. стор. 26, 2-га шпальта, у нотатці «Господи, дякую Тобі, що ти не сотворив мене комуністом» два перші рядки другого відступу мають виглядати так:

Так от у числі від 8 травня ц. р. цієї найрегресивнішої в світі газети (Вона регресивніша навіть за мос-

В обох рядках замість «регресивна» видруковано «прогресивна», хоч у рукописі виразно було написано «регресивна». Коректор цього не заважив, бо дивився, чи правильно написані слова:

5. стор. 27, 2-га шпальта, 2-ий рядок у нотатці «Митрополит Йосип Сліпий про культобмін» — замість *срархії* має бути *спархії*;

6. стор. 28, 2-га шпальта, 12-ий рядок зверху має починатись не *дали:*, а *давали:* (ціле слово: *додавали*).

Шановних читачів і авторів просимо виправити й вибачити за недогляди.

РЕД.

З НОВИХ ВИДАНЬ

ПОЕТИ ЧУМАЦЬКОГО ШЛЯХУ. Нова поезія на Україні. Бібліотека “Сучасности”, ч. 3. Вибір із віршів Ліни Костенко, Миколи Вінграновського, Віталія Коротича, Івана Драча та Євгена Гуцала. Вступна стаття і біографічні нотатки Богдана Кравцева. Стор. 82, Мюнхен, 1962.

Дуже добре й потрібне видання. Можна мати лише одне застереження: чи потрібно в таких випадках писати передмови і вступні статті? “Сухой довідки” про поета культурному читачеві цілком вистачить. Сподіваємось, що саме для такого читача ця збірка й видана. Чи хочте все розжовувати, щоб в Україні не дозволили друкуватись декому?..

Рубчак Богдан, ДІВЧИНІ БЕЗ КРАЇНИ. Третя збірка поезій. Стор 48, обкл. Оксани Теодорович. В-во Нью-Йоркської Групи, Нью-Йорк — Чикаго, 1963.

ЛІКАРСЬКИЙ ВІСНИК, журнал Українського Лікарського Товариства Північної Америки, ч. 2 (29), квітень 1963, стор. 68 + 4 обкладинки.

Authorized as Second Class Mail by the Post Office Department Ottawa and for payment of postage in cash.

З НОВИХ ПОЕЗІЙ

ПРОРІСТ

Підніма бетонні плити,
прорива асфальт
росток...

Він шалений,
він несамовитий,
цей зелений язичок.

В герці —
каменю відвертість косна
і його упертість живоносна.
Може, дуб проб'ється,
може, колос,
може, смілий поетичний голос, —
не вгаса
 під сонцем
 боротьба.

... Слава
 проросту,
а каменю — ганьба!

* * *

Де лиш споглядання — там квола пасивність,
а ми ось хапаємо обіруч
цей світ,
що розприсканий весь і синій, —
з натуги тріщить галактичний обруч.

Хоч грузнемо тілом у землю рідну,
та дух наш — це космосу мужній пілот.
Погляньте, у нас на бровах пилок
з туманностей дальніх, що саме квітнуть.
Та доля нам —

 землю навик розмогилить,
щоб вже од недолі — ані сліда...
Спасибі мамам, що народили
так вчасно нас в трудні оці літа!

* * *

Хто там кисне? Живицею дихайте,
метеорним дощем умивайтесь.
Не життя — як водою воно в акваріумі, —
ще наваритесь в хатнім вариві
і в президіях насидитесь,
і при галстуці находитесь,
ну а потім іще й належитесь,
а щоб вітрові груди нарозпах,
щоб душею весні нарозпах —
чи таке пощастить вам згодом?

Сплеск черемхи... В дріжучі ніздрі...
Як пахтить яблуневе підкір'я...
О доріг бездоріжжя! Встаньте
на світанку, після грози.
Чи схід сонця хоч раз ви стрічали,

коли луки туман до грудей пригортають,
коли хаші пахучими снами гойдають
і враз — фортіссімо! — бризнув день?..
Бризнув день, мальований щебетом,
так безпам'ятно дзвінко відкрився,
і звучать, по грозі, сім смичків у небі,
сім

голосів дівочих...

* * *

Красоті не треба
 пишности, бучности,
почуватиме вона себе в незручності,
як поставите її ви на котурни.
Треба просто бачить у буденному,
як на тлі вона світає темному
працею — не маревом ажурним.

Ось жінки із лицами зоряними,
ось дівчата з тайнами в серцях прозорими, —
ллють доярки молоко в бідони...
І хіба шукання у мистецтві ложні, —
з трудівниць же, певно,
 Рафаельові Лоджії?
... І в зустрічних я вдивляюся: мадонни...

УКРАЇННЕ

Сто віків над недолею пугачі плакали,
і хилилися в попіл
прострелені дні.
Повні слізьми криниці
горіли, мов факели,
клекотіла Україна в гіркому вогні.
Ну хіба розказать,
як ішла жоною,
як рясною легендою здалеку йшла,
як Звенигорою наді мною,
над малим, нахилилась і груди дала
І пісень молоком, терпким та синім,
напувала щодня,
щоб мужнів мерщій...
Мамо, чуєш, згорьовану випить сльозину
дай мені в борозенках щік.
Чорні рани — уже затяглись окопи.
Зливи колос додолу... І дим цвіте...
Зорі падають тихо тобі в телескопи,
І про щастя вишумлює рунний степ.
О святі почуття... Хто посміє образить?!
Фальші траурну стрічку хто вплете в хоровод?!
Я люблю

 всі народи,
 все людство відразу
саме тим, що люблю я рідний народ.

(«Зміна», ч. 5, Київ, 1963.)

Хмельницький

Під скелею в совиній ніші зібралось їх при Богданові аж шістнадцять чоловік. Болгари, греки, навіть двоє турків.

— Назруллу рятуюмо! — напівжартома, напівсерйозно говорять турки.

Чотири німецькі рушниці роздобули в контрабандистів, ворочки з порохом, кулі.

— Непохватна ця швабська зброя. Отак десь би з печери пальнути для остраху годиться. А в нашій сьогоднішній феєрії святе діло шабля, — говорив літній пловдівчанин грек, перетираючи ганчіркою залежану десь за божицею рушницю.

— А ти й шаблі не кидайся, братушко. По-нашому, по-болгарському, в такому ділі найвправніше діє зашморґ. Ото, братушко, святе діло!

Хтось засміявся стиха. І чути було, як зацокотіли йому зуби в нервовій трясці. Жодного обличчя прибулих, виразу очей, людського гніву й зненависти до гнобителів Богдан не міг побачити вночі. А в словах — більше розваги, аніж гніву. І ніхто не радить спинятись, відкладати й далі цю вирішальну акцію врятування приречених.

Зі скелі спустився сторож Даніель. Скрадаючись тінню понад скелею, він поспішав. Ішлося вже до півночі, вирішальна пора для такої відчайдушної операції.

— Чи не я казав, братушко: отець Атанасій таки благословив... — повідомив пошепки просто в гурт. — Брата нашого Парчевича спочатку не відпускав, та людська справа перемогла. Син же в чоловіка страждає в яничарів. Лише нам, сторожам, велів неодмінно бути на ранній службі. Можуть кинутись і до храма, прокляті.

— То, може б, нам підійти ближче до Караван-Сараю, — не то порадив чи запитав котрийсь із темряви совиної печери.

— Тільки після гасла! — коротко заперечив Богдан. У його голосі, у турецькій вимові приємно зазвучала для присутніх упевненість ватажка.

Він стояв остеронь, ступивши кілька кроків від печери. Вирізьблювався замашною поставою на фоні ночі й церкви архистратига Михаїла. Звечора йому принесли патріоти для вибору аж три шаблі: криву турецьку, замашну довгу угорську й типову для європейських військ, як і в Польщі, похватну «карабелю». Богдан вибрав угорську.

— Надійна зброя! — мовив при тому.

Тепер стояв, спираючись на неї, немов випробовуючи крицю на гнучкість. Шабля злегка вгиналась, але й пружно виправлялась, викликаючи приспану неволею насолоду вояка.

Десь з ночі, як дух, виник на скелі ще один. Це вже вартовий, якому належало давати гасло до виступу.

— Браття рятівники! — звернувся Богдан до гурту в печері. — Зараз виступаймо. Жодного слова, навіть шепоту в час пересування до ко-

мендатури. А там... діяти, як складеться справа. Турок Ражба зі мною. Болгарин Борис теж. Крови не лякатись, але й не робити з неї моря, у якому самі потонули б.

— Душа міру знає!.. — заспокоїв хтось.

— Отак, братушки, і в нас між козаками кажуть... Та Парчевича негайно розшукати двом призначеним! Його могли скривдити.

Підійшов і вартовий.

— Парчевич уже прибув до комендатури! Керманічі, правні турки при Караван-Сараї... там обидва. Тепер яничари гуртуються, сторожа Караван-Сараю теж з ними.

— Пішли й ми! Веди, йолдаш Ражба, найкоротшими стежками... Пам'ятайте, браття: діяти рішуче, блискавично, бо часу в нас — порожня жменя! А як закінчимо — всі по домівках. Щоб, як роса від сонця, випарилися в надійних домашніх схованках, — напутив Богдан.

Коли перебирались останнім двором перед майданом Караван-Сараю, промчали рештки яничарської кінноти. Їм наказано замикати весь бойовий загін міста. Баша яничарів пронісся верхи, обганяючи своїх вірних вояків.

Шлях до коменданта тюрми відкритий. Бойова завірюха біля приміщення коменданта остільки призвичаїла вартових, що жоден з них навіть якоїсь уваги не звернув на збройних людей. Ті швидко пробігають через майдан. Певне, відсталі на той яничарський алярм!

Ні маскування облич, ані зайвих приховувань. Тільки зосередженість і певність. Богдан лиш мить затримав біг перед приміщенням караван-баші. Його в ту ж мить обігнало двоє повстанців.

Кинулись на ганок. Ще й двері не зачинено. Комендант-баша тільки но зайшов знадвору й відразу ж обернувся на раптовий гамір. У цей момент і пронизав його спис повстанця!

На лаві в кутку сидів зв'язаний Парчевич. Значить, не до кінця повірили завбачливі насильники. Гукнув з лави:

— Розв'яжіть, браття, і... до брами!

Тільки звільнився від волосяних пут, сам кинувся з приміщення, переступивши через труп коменданта. Там сидить зачинений його син. Чи ж лише із-за нього одного пішов рибалка на цю відчайдушну акцію!..

Надворі діяла така ж блискавична розправа з вартовими. Четверо з них уже лежали порубані шаблями. Кількох обеззброєних приперли до дубової стіни дворища Караван-Сараю.

Богдан теж не стримував руки. Надто болючими дались йому ці два роки неволі в турків. З розгону вибив зброю з рук ошелешеного нападком вартового, пронизав його своєю угорською шаблею. Вартовий упав біля воріт. Другого вже вхопив за руку кременезний Ражба, поводитар Богдана. Вартового кинули об землю.

— Ключ од воріт?! — кинувся й Богдан до лежачого.

— Агачжі сюрме, бай, йолдашляр!* — волав нещасний.

Не вірилось. Як то — деревиною, без замка?.. Та надто жадана була ця хвилинка, щоб розчинить ворота перед затворниками! Богдан окочив від лежачого під Ражбою турка до воріт. Помацки шарпав руками, дошукувався того дерев'яного засува.

А за ворітьми вже зчинився радісний клекіт:

— Воля! Агов, смертники Караван-Сараю: воля, воля!..

Стрясалась двобока брама. Богдан з усієї сили смикнув дубовий засува-колоду. Вона виприснула з кованих петель, розпанахались натиснуті зсередини ворота. Ледве не впав, гукаючи:

— Назрулла! Назрулла, кердеш-ака!..**

У дві пари рук підхопили Богдана. Назрулла охопив міцний стан рятівника, захлинаючись, бурмотів:

— Щоразу рятуєш мене від смерти, як рідний дост-ака!*** Видимо, лише вона й розлучить нас!..

— Утікайте, братушки, рятуйтеся чим швидш і як хто може! Яничари лише за містом. Незабаром повернуться сюди! Рятуйтесь!.. — гукав батько Парчевич.

У хату раптово заскочив знадвору той же дворовий козак. У поспіху лишив незачиненими сінешні двері, й по хаті прокотився сивий холод.

— Пане господарю, знов жовнірі! На цей раз... при полковникові їхньому! Та й наш полковник з ними, старшини...

Було від чого скам'яніти Богданові! Зійшлися густі брови на перенісці, спинив рух, очима вп'явся в козака. Якою блискавкою різонули думки, викресались рішення!

— Преси пана полковника до гурту посипальників! — звелів у дивовижному стані рівноваги.

Гостям його як увірвався голос, хоч би слово! Посхоплювалися з лави за столом, з дубових стільців. Вість, принесена дворовим козаком, не порадувала нікого, як і самого Богдана. Навіть Іван Сулима підійшов до лави з одягом і швидко перезався поясом із шаблею. Лапнувся й за пістолі.

— У хаті не до пістолів, Іване. Перезати шаблі всім! — тихо і владно порадив Богдан.

На сходах перед сіньми забриніла в гомоні польська мова. Богдан ще раз оглянув своїх гостей. І голосно засміявся, щоб чули в сінях. Не підроблено веселий, гостинно приймний, як юнак.

— Тепер, хлопці мої, за стіл! За стіл і за келихи! Та ж колядку, друзі мої, колядку співаймо, як співалось її нашими батьками:

А в нашого пана горілки півжбана,

Горох'яні книші, а в засіках миші...

Сію, вію пашницею!..

Роди, Боже пшеницею!..

Нехай пани казяться, що миші їм злязяться... —
доточив Карпо Півторалиха якоюсь то своєю ко-

*) *Дерев'яний засува, панове! (Тур.).*

) *Брат. *) Рідний брат.*

лядкою, яку підхопили за столом дружними голосами. Аж радісно обернувся Богдан, згадавши й про тих панських гостей. Пішов назустріч їм, як у вінку дружних святкових голосів.

Горох'яні книші, а в засіках миші...

Біля Богдана в зустрічі несподіваних гостей уже стояла така ж урівноважена, спокійна господиня Ганна.

— Просимо пана полковника! Щиро вдячний за цю честь святкової візити! — гостинно озвався по замовклій на мить колядці. — Небіжчик батько мій був високої думки й тих благородних переконань, що кращі представники коронної шляхти гідно цінять і свята української людности. Бачу, він не помилився! Блаженний Лойола, здається, так і мовить у своїх «Духовних вправах»: «Розум у житті стоїть значно вище, аніж найвища святість!...» А це, прошу пана воеводу, моя дружина Ганна, відомого переяславського купця сестра.

Кам'янецький каштелян Олександр Пясочинський аж розгубився з такого несподіваного прийому. Тож як переливно дзенькнули остроги в цього писаря Богдана, як вимальовується одточеність вояка! Ліпший мазур позаздрив би його військовий статури. До того ж ота цитата з Лойоли, під колядковий спів схизматів за столом, не наче тільки но вичитана! Полковник, з розгуби й каяття за цю запізнену візиту, терзався ще й тим, що не зможе гідно відповісти цьому... чигиринському писареві! Лойолу він мусив би знати не згірше всякого схизмата, який так дошкульно вколов нею справжнього католика, правдивого вихованця бернардинів.

— Пшепрашам, пшепрашам... — бурмотів на відповідь, ледве натрапляючи на подану господинею руку для привітання. І що ж чинити з рукою такої спрощено файної господині...

У цю мить знов озвався цей «чигиринський писар», гостинно беручи полковника об руку, з явним наміром садовити як гостя за стіл. Під другу руку гостя трималась хутірська красуня-господиня дому. Аж струснуло воеводу від думки, що доводиться так безглуздо годитись. Невже сяде й за гостинний стіл між цією козакою молоддю, отак при всьому наряді, у похідному одязі?.. Разом з підпилими козаками?

— Дзенькую бардзо пані господині! Та ж, як Бога кохам, не з-за гостинної візити завітали-сьмо з панством, — показав рукою на старшин зі свого супроводу.

Богдан випустив каштелянового ліктя і, вклонившись, дав зрозуміти, що він готовий до ділової розмови з полковниками.

— У такому разі, прошу поважне панство, зайдім до іншого покою, — і до своїх попередніх гостей: — А друзів прошу продовжити зустріч нового року. Справді, замість щедрівок давайте посипальної. Вшануймо звичай дідів та батьків! Лишайся, Ганнусю, з посипальниками. Поважне панство, сподіваюсь, пробачить тобі.

— Посипальники, хе-хе, — доброзичливо всміхався Пясочинський, віднаходячи якусь то рівновагу. — Пшепрашам бардзо...

Та й відокремлений від гостей Богдана, вже

в іншому покої, полковник неохоче згоджувався сідати навіть і для ділової розмови.

— Розмова, проше пана Хмельницького, зо всім коротка. До того ж і термінова, — першим заговорив чигиринський полковник. — Сподіваюсь, мені дозволено буде викласти панові писареві суть нашої нагальної розмови?

Пясочинський хитнув головою, з якимсь аж лячним інтересом оглядаючи робочу кімнату в домі полкового писаря. Кімната, завішана рушниками й турецьким килимом (недавній подарунок кримського ханенка!), окрашалась і кількома справжніми полотнами майстрів Заходу!.. Блискавично нагадались дубові ж крісла і в покої старого Острозького, з благородного дому якого походить і дружина Пясочинського. На столику в кутку лежало кілька нових книг — першодруки Острозької та Львівської друкарень, у нових шкіряних палітурках. Демонструючи увагу до друкованого слова, гість достойно лапнувся деяких з них. Навіть розгорнув котрусь, заглянув на одну, другу сторінки і, нічого не вчитавши, клав на те ж місце. Окремо на столику аж лячним мереживом арабського письма рябіла старовинна книга. Недавньому посліві в Туреччині, панові Пясочинському, неважко було впізнати письмо Корана поруч із латинським виданням «Міста сонця» — Кампанелли!..

У кутку-божниці лише один образ архистратига Михаїла, що в головоломному звертанні з небес рубав вогненным мечем скаламучений хмарами небесний простір. Золотом рами підкреслювалась висока шана господаря до того символічно образу.

— То, прошу пана полковника, реліквія нашого роду, іменинний тілохранитель мого отця, архистратиг Михаїл... Прошу панство, може би таки сісти для тої ділової розмови! — знов рішуче запропонував Богдан.

На цей раз полковник-паціфікатор, як від утоми, впав у зручне крісло, оббите сап'яном. «Певне, залюбки читає й той богопротивний Коран, нарівні з бешкетними пророцтвами Кампанелли!..» — верзлося як переляк у пана Пясочинського.

За стіною галасувала святкуюча молодь, господареві гості. Забриніла бандура, і голос співця-бандуриста, пересилюючи Карпа, мов з-під землі рвався й у цю затишну кімнату:

*Та, гей, кобзо моя, дружинонька моя,
Бандуро мальована, проречистая!..*

Аж щулився від того статечний пан каштелян у сап'яновому кріслі. З посмішки господаря зрозумів, що йому не була несподіванкою ця поява кобзаря на свят вечері з гостями молодими.

*...Ге-ей, пані-господине молодая!
Зажий зілля Хмеля-Хмельниченка:
Та, щоб цвів, процвітав —
Над Славутою орлом злітав!..*

Аж чигиринський полковник і тут прийшов на допомогу збентеженому каштелянові:

— Пан каштелян, прошу, не гуляючи, прибув аж із-за Дніпра, відвідавши й Кодацькі порogi, біля яких пан Коронний волів би ставити най-

крайнішу фортецю по Дніпрі. Тож ходить, пане писарю, о гуртуванні козацтва в полки.

— Згуртовані ж, прошу панів зацних! Згуртовані й реєстровані в полках. Не втямлю, проше, як ще їх знов гуртувати? — запитав Богдан.

— Не реєстри ж, а вояк... вояк потрібен панові Коронному! — не стерпів таки й Пясочинський. — Скільки того озброєного козацтва марнується в безділлі понад Дніпром. Річ Посполита занепокоєна: Московський цар присуває своє військо знов до того ж Смоленська. А й на Чернігівському напрямку?! Війська коронні на Дунаї ся мають в допомозі цісареві австріяцькому. Єгомосьць пан король слабує, тож пан Коронний мусив дбати о наборі двадцяти тисяч козацтва збройного...

— Аж двадцять тисяч?.. — гостинно здивувався Богдан, втішаючи тим гостя. — Та ж їх у реєстрі, либонь, тільки шість! Решті, як відомо, наказано скласти зброю, палити човни і розійтись по домівках. Певне ж, розійшлися...

— Проше пана писаря, те звучить з його уст, як жарт чи й гірше... — нервував Пясочинський, не в силі відірватися слухом від розгуляного свята й бандуриста за стіною. — Мовиться о двадцяти тисячах збройного козака, а не реєстровців!

— То ж зовсім інша справа, проше поважне панство! — Богдан зацікавлено глянув на вікно, за яким чорніла порожнина.

І теж хитнув головою за стіну, викликавши те більше оживлення в гостя. Він заворушив тою шаблею, немов підганяв Богдана. І Богдан кінчив:

— Велика частина козаків, чули-сьмо, збиралася знов на море. Народ голодує, козачого хліба шукає...

Пясочинський таки підхопився з крісла, замахав піхвами шаблі, з піднесенням ловлячи Богдана саме на цих останніх словах:

— Розумно мислить пан писар! На море зібрались... А хіба не виправа для них і на ці землі московського панства? Кат з ними, з тими реєстровцями. Пану гетьману потрібен під Смоленськ саме цей відчайдушний вояк! У довірочній розмові так ізвелів пан Коронний... Ніхто, мовить пан Коронний, не здатний так упоратися з нагальним завданням згромдження доброго подніпрянського вояка, як чигиринський писар.

— Він так і сказав? Чому б не пан Польний?

— Усіх перебрано, проше пана Хмельницького. Подніпрянський вояк, як ся водить — козаком взиваний, потребує не грізного, як назване панство, командира, а молодого, енергійного і з козачим же хистом отамана... Саме з козачим, проше пана Хмельницького! Єгомосьць пан Конєцьпольський, помисливши, так і мовив: тільки молодий чигиринський писар, підстаростенко Богдан Хмельницький, небіжчиком Жолкевським уоуханий! Тож, як бачимо, пану Богдану о лепшей повазі Коронного і не мислилось.

— До правди мушу признатись, і не мислилось. Широ дякую за нагадування!.. Та об тім, як панство ласкаве відає, сам мушу мати роз- (Закінчення на стор. 32-ій)

Як творився перший український оперовий театр?

(Закінчення)

Мурку всі любили, але вона, коли їй потрібно було, гордовито проходила через сцену і на всі пестощі не звертала ніякої уваги. Вона була гордовита і мала такий звичай: коли виставлялася п'єса «Зачароване коло», то в другій дії, яка відбувалася вночі, підлога застелялася зеленим покривалом, що зображувало траву, світить місяць, за сценою грає сопілка і ось з правої куліси поважно виходить на сцену Мурка, сідає, облизує свою шийку, спинку, після дивиться в залу, буцім то промовляє: «Добри вечір, панове!», спокійно розлягається на авансцені і зосереджено дивиться на все, що робиться на сцені. Інколи махне хвостиком. Усі в залі посміхаються і поглядають на Мурку, що вона, думають, далі буде робити. А вона полежає скільки їй захочеться, помалу підводиться, виправляє свою спинку, обов'язково гляне в залу, буцім хоче сказати: «Надобраніч, панове! Ви тут залишайтеся, а я піду, бо мені треба поспішати у своїх справах». І граціозно йде зі сцени з піднятим догори хвостиком, в праву кулісу, звідкіля вийшла. Деякі глядачі не витримують і проважають кицю оплесками.

Домбровський у своїй майстерні все над чимсь працював. Він сконструював такий ліхтар, що показував сніг, дощ, рух хмар, зірки, місяць. Для того часу це була не ябляка театральна новина (1908 р.). Його сценічні ефекти захоплювали глядача. Поява панночки в хмарах («Вій»), літаюча труна, дракони, що дихають огнем, різні змії, які, як якісь живі потвори, кубляться, страшний Вій, вогненне пекло, величезна голова з великим ротом і зубами, висунений довжелезний язик, який рухається то сюди, то туди, а з рота вилітає полум'я, гуркіт, свист, шипіння і т. д. Все це обняте якимись феєричними огнями. Це все захоплювало глядача, а особливо молодь, яка підіймала галас, аплодувала і кричала: «Домбровський, Домбровський!» аж до тієї пори, поки Казимір Костянтинович не виходив на сцену. Тоді його вітали громовими оплесками.

У п'єсі «Чарівниця» (вона зветься ще «Кума Марта») Домбровський показав себе небуденним піротехніком. В останній дії запалюють коршму чарівниці. Будинок починає горіти. Показуються то там, то там невеликі огні, які поширюються. Вилітає з різних кутів і згори полум'я. Усе горить, палають стіни валяються, іскри сиплються, стеля вся охоплена полум'ям, зі страшним грюкотом падає на підлогу — все горить, справжня пожежа!

З перших рядів партера з криком схоплюються перелякані пані й тікають із залі, а назустріч їм несуться з останніх рядів крики. Черговий пожежник схопив пожарну кишку, вискочив на сцену і давай гасити «вогонь». Його тягнуть назад, але він відбивається, кричить. Все це ще

більше підсилює паніку. Але перелякані бачать, що з послідних рядів ніхто не тікає, а шалено всі кричать і аплодують. Здивовано дивляться, нічого не розуміючи. Пожежник, якого силою втягнули за лаштунки, тільки дивиться з широко відкритими очима. У залі крики, сміх, оплески. Завіса опускається. Але оплески і вигуки «Домбровський!» шаліють у залі, на бальконах. Виходить Домбровський. Молодь закидає його капелюхами й різними речами. Артисти, яких теж вітали, приєдналися до публіки і собі почали аплодувати Домбровському. Це була стихійна овація.

Чутки про виставу «Чарівниця» блискавично рознеслися по Києву. Коли появлялося на афіші слово «Чарівниця», то вже за декілька днів квитки розпродувалися. Для перекупщиків це були жнива. Вони добре заробляли на перепродажу квитків.

Зроблені Домбровським різні сценічні ефекти були досконалі. Щоб усе це описати, то для цього потрібно б випустити спеціальну книжку, присвячену талановитому українському театральному машиністові сцени Казимірову Костянтиновичеві Домбровському.

Режисер Бонч-Тимошевський і художник А. Петрицький відразу оцінили Домбровського і всі його поради щодо ефектів у постановці «Утопленої» приймали з подякою.

**

Уже за півгодини до початку вистави сцена була обставлена, різні ефекти провірені.

Режисер у художник усіх поздоровили з відкриттям сезону і побажали «ні пуху ні пера».

На сцену вийшли диригент Багриновський, балетмайстер Мордкін, суфлер Садівничий. Привітали з відкриттям сезону та побажали успіху. Диригент всіх підбадьорував. Суфлер говорив, щоб не хвилювалися: «Я, — каже, — буду пильно стежити за вами».

Усі спокійно і зосереджено чекали початку вистави.

О 6-й годині вечора двері театру й каса були відчинені. Квитки, що залишилися, відразу розкупили.

На початок восьмої години почала підходити публіка. З цікавістю розглядали театральне приміщення, залу, фойє. Капельдинери, одягнуті в українські добірні витримані в стилі костюми, чемно й уважно показували місця й наділяли програмою.

О 7 год. 30 хв. пролунав перший дзвінок. Заля й балькон почали заповнюватись. Після другого дзвінка публіка позаймала всі місця й чекала початку. Були й такі, що не спішилися: ходили по фойє, сиділи в буфеті, курили. Вони звикли, що майже кожна прем'єра ніколи вчасно не почина-

ється. Але їх до залі не пустили, а послали на другий балькон, де вони і простояли цілу першу дію.

Оркестранти почали займати за пультами місця. Все робилося тихо. Не чулося в оркестрі того хаосу звуків від настройки і перевірки інструментів, що так неприємно вражає ухо. Це все робилося в оркестровій кімнаті. А публіка все поглядала на годинник. Дехто іронічно посміхався та міркував: чи ж почнеться вистава своєчасно?

За 5 хвилин до восьмої бадьоро пролунав веселий третій дзвінок.

Світло почало помалу притемнюватись, за три хвилини до восьмої світло згасло. Дивляться — за диригентським пультом стоїть диригент. Його привітали гучними оплесками.

Годинник показав вісім. Диригент махнув паличкою і понеслися ніжні звуки флейти і гобоя. Заля затихла. А на сцені всі стежили, як публіка сприйме інтродукцію, бо знали, що від початку багато залежить.

Інтродукція закінчується на високому тоні флейти. Її ясні чисті звуки наповнили театр, потім поступово перейшли до піяніссимо й непомітно затихли. Мить — і залунали рясні оплески. Усі на сцені ожили і пройнялися бадьорим настроєм.

По залі понеслися плавні м'які соковиті звуки всієї оркестри — вступ до улюбленої пісні «Туман хвилями лягає» — початок першої дії. Завіса поволі розкривається і у всій чаруючій красі показується майська ніч. У залі чуємо захоплене «Ах...», потім бурхливі оплески.

На сцені актори, робітники радісно схвилювані, поглядають з любов'ю на Петрицького, а він собі ані гу-гу, ніби це його й не торкається, чимсь зайнятий.

А як прийме публіка «Туман хвилями лягає»? — шепотом говорять між собою, а на їх лицах видно впевнення, що хор приймуть добре, хоч... хто знає, всякого буває...

А хор упевнено з піднесенням співає пісню. Їхні голоси свіжі, чисті, звучні наповняють театр, а коли скінчилися — вибухли громові оплески, чути біс, — ще раз, ще раз!

За сценою в артистів і робітників лица сяють. Вони впевнилися, що початок опери зробив на публіку гарне враження і від цього піднеслися духом, запалилися надхненням. А це все передалося й глядачеві. Відчувся контакт між сценою і залом.

Усі ліричні і комедійні сцени публіка сприймала щиро і нагороджувала виконавців гучними оплесками, а по закінченні дії акторів визивали на сцену по декілька разів.

Фінал третьої дії, у якому беруть участь всі виконавці опери, звучав урочисто. Звеличні хори на честь голови, прославний хор молодят, могутні звуки оркестри, переливи дзвонів об'єднані радісними надхненнями... Це був справжній гімн Українській Чарівній Майській Ночі.

Публіка захоплена. Ще не скінчилися фінальні акорди, як із залі і бальконів понеслися бурхливі оплески.

Опустилася завіса. Оплески не вгавають, а

ще біліше посилюються і визивають виконавців. Розкрилася завіса і на сцену вийшли всі виконавці, артисти, хор, диригент, режисер, художник, суфлер, машиніст і робітники. Публіка повставала, аплодує, чути вигуки: «Слава, слава!» Завіса піднімалася багато разів.

Муздрама блискуче витримала іспит.

Коли кажуть, що перший блин буває завжди комом, то Муздрама показала, що перший блин може і не бути комом, коли все добре підготовлено.

Працівники театру розуміли, що Муздрама не тільки дає прем'єру, а що Муздрама виставою «Утопленою» декларує своє ідейне творче наставлення, свій мистецький напрямок. А тому хвилювання працівників цілком оправдане. Ось чому вони так зосереджено приглядалися, як глядач буде сприймати виставу опери «Утоплена». Глядач прийняв постановку якнайкраще.

Виконавці і всі працівники святкували творчу перемогу.

Представники від Управління Театрами, мистецькі і громадські діячі, артисти опери і українського театру приходили за лаштунки і сердечно вітали виконавців.

Чергова вистава, у якій брав участь другий склад артистів, пройшла з таким же успіхом. Усі чекали, що напише про прем'єру преса.

Минуло декілька днів і в пресі появились відгуки на прем'єру. Українська преса вітала утворення першої Української Опери під назвою Музична Драма. У часописі «Боротьба» рецензент відзначив наявність у Муздрамі оперових співаків з не абиякими голосами, майстерне виконання інтродукції до опери тощо, тощо.

Відзначив декорації, що відображають майську ніч, осяяну срібним місячним промінням, гніздечко Галі, укрите квітучими черешнями, вишнями й калиною, барвистими квітами, які публіка привітала рясними оплесками.

Рецензент зазначив, що всі виконавці, поєднуючи спів з драматичністю, створили реально-життєві Гоголівські типи з їхніми характерними рисами. Правдиво передали рухи.

Хор, пише далі рецензент, з прекрасними голосами, чудово виконав популярну пісню «Туман хвилями лягає». У виконанні була витонченість, гарна дикція, чіткість ритму.

На сцені глядач бачив не хор, а правдивих романтичних парубків і дівчат, які повертаються з поля з косами, граблями і сапками і умовляються не баритися, а хутчій виходити на вулицю співати пісню про кохання. Буйні веселощі парубків (сцена з головою), безпосередні милі жарти дівчат з Калеником — це все збуджувало веселий настрій у глядача.

Жанрові комедійні сцени писаря й Горпини, Винника, Каленника, соцьких (хата голови) пройшли жваво, життєво, правдиво. Непочувалось будь-якого фальшу. У кожного з них свій власний гумор, щирість, сердечність, слабкості і вади, які викликали у глядача любовне до них ставлення.

Усі вони разом створили чудовий ансамбль. Чи не найкраще виглядала, — пише рецензент, —

третя дія, яка насичена ніжною лірикою. Дерева, рослини, ставок, панський будинок, відмінюються чарівними огнями, світяться якимось надзвичайним сьйвом. Зворушливі пісні Левка, натхненні теплою лірикою, співи панночки, ніжні тужливі пісні русалок, м'яке звучання оркестри — усе гармонійно злилося і змалювало чарівну майську ніч, народню фантастичну казку. Майстерно зроблений перехід: поступово надходить ранок, світить весняне сонячне проміння, усе змінюється на очах у глядача. Фантастичність переходить у реальність.

Появляються голова, писар, Горпина, соцькі. З піснею виходять парубки, Галя з дівчатами. Прославляють мудрість голови, славлять молодят, оркестра весело звучить, дзвонять дзвони. Сонце зійшло на небесну височінь. Все злилося в емоційному, урочистому, радісному піднесенні.

Звуки, що неслися широкою хвилею, полонили слухачів. Всі повставали і тепло вітали виконавців оплесками та визивали на сцену. Коли вони вийшли, їм улаштували овацію.

Тріумфірат: режисер, диригент, художник разом з артистами і технічним окладом створили постановку великої мистецької якості. Ми вітаємо й дякуємо за естетичну насолоду, яку ми пережили під час вистави, та бажаємо їй надалі творчих успіхів.

Так писав рецензент.

**

Після опери «Утоплена» з великим успіхом пройшов балет «Азіаде» в постановці балетмайстра Мордкіна і за участю прима-балерини Фроман.

Періодично відбувалися симфонічні концерти під керівництвом диригента Багриновського і відомого українського диригента композитора Олександра Горелова. Ці концерти користувалися художнім і матеріальним успіхом. На них можна було бачити майже всю музичну еліту Києва.

Виготовлена була опера «Галька» і призначений день для прем'єри. Ішли оркестрові проби опери «Тарас Бульба» і відбувалися загальні співанки. Приступлено до підготовки опери «Князь Ігор» Бородіна (переклад Тичини).

Композитор Я. Степовий залишив посаду консультанта в Муздрамі і перейшов до композиторського відділу при Комітеті Мистецтв.

З приводу успішного відкриття сезону Управління Театрами улаштувало для артистів Муздрами прийняття, на яке запросило знаменитого оперового артиста Леоніда Віталійовича Собінова. На прийнятті були різні промови здебільша про мистецтво. Багато уваги присвячено прем'єрі, оцінювали її позитивні і негативні сторони.

Л. Собінов сказав: «Я був захоплений постановкою опери «Утоплена». Прекрасна музика, прекрасні голоси солістів, чудовий хор, оркестра, розкішні костюми, чаруючі декорації, прекрасне виконання зворушили мене. Все це мені пригадало мої молоді роки, коли я, бувши студентом Московського університету, брав участь у хорі і

в танцях в українській групі Садовського, яка тоді грала в Москві, під прізвисьмом Собко.

— Чи не знаєте ви артистки українського театру Ольги Полянської? — питає мене.

— Дуже добре знаю, — кажу. — Це моя близька родичка. Вона перебуває в Києві і мешкає в театрі Троїцького Народного Дому на Великій Васильківській вулиці. Це була моя партнерша, ми завжди вдвох з великим успіхом танцювали різні танці.

— Я обов'язково до неї піду. Давно це було...» І почав наспівувати українських пісень...

Ми були ошасливлені товариською бесідою з видатним майстром оперового мистецтва. Похвальна оцінка вистави опери «Утоплена» оперовим співаком світової слави Л. Собіновим внесла бадьорість і віру в наші творчі можливості як оперових співаків.

Усі підняли келих за здоров'я улюбленця муз золотоголосного Орфея і побажали йому довгих щасливих літ на ниві всесвітнього оперового мистецтва і грімнули «Многії літа!» Це його зворушило, обличчя засяяло радістю, а на очах блищали щасливі сльози. Він зо всіма обнімався і цілувався. Далі пішли розмови, а до них тости, а тости треба обов'язково запивати, як ведеться споконвіку у всіх людей. Отже, кожний учасник без усякого попередження виголошував тільки йому одному зрозумілий тост, але на це не звертали ніякої уваги, тільки прохали скоріше закінчувати, щоб не тримати довго в руках чарки. Настала офіційна година і всі примушені були розходитись.

Матеріальні умови робітників усіх театрів Києва були дуже добрі. Вони, крім місячної платні, одержували додаткові кошти: амортизація на грим, мило, пудру, рушники тощо. Кошториси на постановки затверджувалися без вагань. Кошти видавалися без будь-якої затримки. Із місячної платні відраховувався один відсоток на користь Української Театральної Спілки.

**

Хоч життя в Києві йшло буцім то нормально, театри функціонували, але відчувався якийсь неспокій. По місту почали ширитися чутки, що до Києва наближаються білогвардійці.

Одного дня мене викликали до Управління Театрами і звеліли на завтра на 10-ту год. ранку принести списки працівників Муздрами на одержання місячної платні. Другого дня я одержав платню і за місяць ліквідаційні.

Робота припинилася. Панічного настрою серед працівників Муздрами не було. Але всі були настроєні й чекали, як буде далі і чого можна сподіватися від нової влади. Я дав доручення машиністові сцени, щоб він, під своїм доглядом, звелів забрати з театру всі нотні матеріали тих опер, які намічались до постановки. Усі костюми, бутфорію, деякі декорації забрати також, вивезти їх негайно з театру Геймана і заховати в іншому місці.

Через кілька днів денікінці зайняли Київ.

Протягом свого недовгого існування Муз-

драма зробила велику українську культурну роботу.

Блискуче поставила оперу «Утоплена», балет «Азіаде» і низку симфонічних концертів високої мистецької якості.

Уже намічений був день опери «Галька» в постановці Л. Курбаса, вокально й музично була зроблена опера «Тарас Бульба», приступлено до підготовки опери «Князь Ігор» Бородіна, але через військові події не могло бути здійснене.

Прийде час, коли Музичну Драму згадають і запишуть до історії, як першу українську оперу, що звалася «МУЗИЧНА ДРАМА».

МІСЯЧНА ПЛАТНЯ ПРАЦІВНИКІВ ДЕРЖАВНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ ДРАМИ

Режисери: Бонч-Тимошевський — 5000 карб., Поплавський — 5000 карб., Чистяков, реж. адмін. — 3000 карб., Мартинович, пом. реж. — 2500 карб., Віллер — 2500 карб., Садівничий, суфлер — 3000 карб.

Артисти — жіночий склад: М. Литвиненко — 5000 карб., О. Караулова — 3600 карб., М. Драгомирецька — 3600 карб., Г. Голбур-Бутовська — 3240 карб., О. Драгош і Л. Янкевич — по 2880 карб., Ф. Соколова, Рахмаїлова, Желобовська, Л. Іскра-Єзерська, М. Миколаєнко, М. Стефанович, Спасовська і Калиновська — по 2310 карб.

Чоловічий склад: С. Бутовський — 4600 карб., Г. Рязанець — 4500 карб., О. Куликовський — 4000 карб., Холщевник — 4000 карб., С. Дурдуківський — 3600 карб., Мельник і Дейнер — по 3000 карб.; Бережненко, Панасенко, Карпатський, Тюпін, Бессарабов і Гончаров — по 2400 карб.

Кудожньо-керуючий склад: В. Багриновський, головний диригент — 5000 карб., Б. Косак, диригент — 4000 карб., Л. Хлебніков, концертмайстер піяніст — 3500 карб., О. Киріченко — 2000 карб., Блюмен — 1500 карб.

Балет: В. Мордкін, балетмайстер — 6000 карб., Фроман, прима-балерина — 3500 карб., Зімін — 1900 карб., Карнецький — 1700 карб., Муравін — 1700 карб., Монсен — 1100 карб., Огарьова — солістка — 1600 карб., Леонтієва і Радосіна — по 1500 карб., Воздвиженська — 1400 карб., Святківська і Забрамська — по 1200 карб.; Кравцова, Філакова, Гатіна, Туманова, Луговська, Поліська — по 1100 карб.

ХОР: Петро Гончаров, хормайстер-диригент — 4000 карб.

Жіночий склад: Бренер, Новікова, Старушенко, Барвінська — по 2100 карб.; Верхомієва, Крамаренко, Піша, Попова, Марусич, Лисенко, Лісовська — по 2000 карб.; Бородаєва, Мокіна, Третьякова, Маслоуєнко Варя, Федорова, Загорська, Ткаченко, Попова, Курова, Чипінога, Полінська, Славін, Киреїва, Загорська, Лободань, Степняк, Зубенко, Ковалева, Спиранська, Комарницька, Лісовська, Гадзевич, Голованова, Щигарцова — по 1760 карб.

Чоловічий склад: Промисловський, Демідов, Коханцов, Бас — по 2100 карб.; Фіалкович, Гу-

банов, Акуленко, Грисевич, Миколаєнко, Почепинець, Малиновський, Молош, Балковський, Тюменів, Медуниця, Голуб, Щигарцов, Харко — по 2000 карб.; Ковальчук, Ярмолинський, Громошенко, Іваненко, Морженко, Зайчківський, Сиченко, Бобченко, Піотрашевський, Дусіма, Редька, Коваленко, Соловцовський, Внуківський, Джіма, Васильов, Михайлів — по 1760 карб.

ОРКЕСТРА: Пруслін — концертмайстер — 2500 карб., Боссі Монарі — арфа — 2500 карб., Бердичевський — 2000 карб.; Рабінович, Сімонов, Гойзман, Грінберг, Федоров, Бабарикін, Бесерман, Ранієць, Островський, Блюм, Беліловський, Шраф, Зайдман, Вацлік, Соловійов, Зайдмен, Бутенко, Красільщиков, Діброва, Мірошник, Мізоч, Терещенко, Шелудько, Шперлін, Кролінський, Тодосієнко, Ямпольський, Крюковський, Зільпер, Макаров — по 1980 карб.; Вольфович, Калиновський, Ліхтер, Константиновський, Вороневецький, Грабовський, Шпільман, Прімак, Хелемський, Бессегман, Зільтер, Вершинський, Фельшер, Блюмен, Чіркєн, Золотаренко, Зайдман, Решетніков, Фейкін, Апштайн — по 1880 карб.; Кутер, Михайлів, Юхименко — по 1780 карб.

Ставки оркестрантів розроблялись у спілці оркестрантів і там затверджувались, а тоді вносили до адміністрації Муздрами.

Художники: А. Петрицький — гол. художник — 4000 карб., Хвостов — 3500 карб., Пелещук — 2500 карб., Дмитрієв — 2500 карб., Козінцева — 2000 карб.

Технічно-монтажний цех: К. Домбровський, машиніст сцени — 4000 карб., Левін — перукар — 2500 карб.; Струтинський, Рогоза, Колесник, Прокопенко, Ковальов, Вігонт — по 1700 карб.; Головань, Гарасимов, Головань, Лепешкін — по 1600 карб.; Петухов, Точік, Поліщук, Прокопенко — по 1550 карб.; Клот — 1400 карб.; Симончук, Костенко, Кравченко, Орловський, Мятлік — по 1275 карб.; Колотовський — 1020 карб., Салабай — 1000 карб., Чапліна і Голованова — по 900 карб.

Ставки розробляв машиніст сцени, погоджені в Українській Театральній Спілці і затверджені адміністрацією театру.

Капельдинери і прибиральщики: Маслоуєнко і Мірошник — по 1200 карб.; Дяченко і Дзюбенко — по 1100 карб.; Богаченко, Вдовенко, Головащенко, Касяненко, Михальчук, Клоповець, Шмаровоз, Підгайний, Осадчук, Василенко, Гончар, Мошковський, Могила, Одзелінський — по 1000 карб.; Дяченко П. і Заболотний — по 900 карб.; Романенко — 750 карб., Головохань — 1000 карб.

Ставки розробляв старший капельдинер, погоджувались в Українській Театральній Спілці і затверджувались адміністрацією театру.

Контора: С. Бутовський, головний керівник Муздрами — 4500 карб., А. Луцький, адміністратор — 2800 карб., Я. Кривченко, бухгалтер — 2000 карб., Ярошевський, касир — 1500 карб.; Коляда і Жук, конторщики — по 1400 карб., Калінін, завідувач нотною бібліотекою — 2000 карб.

Кінець.

НОВІ ДНІ, ЛИПЕНЬ/СЕРПЕНЬ, 1963

Вишивки з України

КУПОНИ НА ЖІНОЧІ БЛЮЗКИ — вишивані чорно-червоним, хрестиком, з мережкою на маркізетовому матеріалі.

Ціна:

ч. 1911	\$12.75
ч. 2341	\$ 9.75
ч. 1765	\$ 9.75

ДОРІЖКА НА СТОЛИК, 14 x 54 цалі, півлянна, малюнок ч. 1204, вишивка багатокольорова, мережка (вирізка) по берегах Ціна \$2,95

ДОРІЖКА НА СТОЛИК, 11 x 38 цалів, півлянна, малюнок ч. 1324, вишивка червоно-чорна, мережка (вирізка) по берегах Ціна \$1,95

ФАРТУХИ, (різний орнамент на жовтому, синьому або зеленому тлі) Ціна \$1.95

НАВОЛОЧКИ, (синя з білим або жовта з білим) розмір 18 x 18 цалів.

Ціна:

ч. 1260	\$2.95
ч. 1251	\$1.95

НАВОЛОЧКА ч. 1498, орнамент різнокольоровий на синьому тлі Ціна \$3.25

РУШНИК ч. 1441 (червоний орнамент), розмір 21 x 120 цалів Ціна \$11.95

РУШНИК ч. 1445У, розмір 8 x 20 цалів Ціна \$0.75

СКАТЕРТЬ (зелена або жовта), ч. 1046, розмір 36 x 36 цалів Ціна \$1.50

СКАТЕРТЬ ч. 1525, (на жовтому або зеленому, або синьому тлі), розмір 54 x 72 цалі Ціна \$6.75

СКАТЕРТЬ ч. 1064 (синя або жовта), розмір 50 x 63 Ціна \$6.50

СКАТЕРТЬ 54 x 72 цалі, півлянна, вишивка червоно-чорна, малюнок ч. 95, не берегах — мережка (вирізка) і 6 серветок до неї Ціна \$11.25

СКАТЕРТЬ 54 x 72 цалі, півлянна, вишивка у п'яти кольорах, малюнок ч. 1355, мережка (вирізка) по берегах і 6 серветок до неї Ціна \$11.95

СКАТЕРТЬ ч. 1051, розмір 54 x 72 цалі, орнамент різнокольоровий на синьому тлі Ціна \$5.95

СКАТЕРТЬ ч. 1530, розмір 54 x 72 цалі, білий орнамент на синьому, зеленому або жовтому тлі Ціна \$10.50

СКАТЕРТЬ ч. 1478, розмір 72 x 72 цалі, орнамент різнокольоровий на синьому тлі Ціна \$8.95

UKRAINSKA KNYHA

962 BLOOR STREET WEST

TORONTO 4, ONTARIO

Про «Останнього Пророка» та його автора

I

Без усякого сумніву цей твір талановито написаний, хоч трохи тенденційно, а головню описана тільки половина життя Св. Іоана Предтечі і не за Євангелією, а за Талмудом.

Автор спинився на першій половині життя пророка. Чому? На це тепер тяжко відповісти. Може нарочито, може завдяки своїй хворобі не зміг написати, а можливо четверта частина і кінець десь загублені чи знищені. На ці питання, кажу, тепер трудно відповісти, а може й неможливо. Проте, цей роман заслуговує на те, щоб причислити його до найкращих творів української літератури останнього часу.

І, не зважаючи на деякі дефекти, він добре виданий, за змістом цікавий і легко написаний. Ми його щиро радимо всім прочитати. Особливо, щоб не забути за питомий стиль нашого національного красного письменства, порівняно з малостравними, іноді писаними надривним способом сучасними творами т. зв. модерного стилю.

Щиро раджу нашій канадсько-американській еміграції читати цей твір, тим більше, що дохід з продажу книжок піде на користь доні автора — Марійки, її мами та на будову надгробка покійному автору Леонідові Мосендзові в Швейцарії, а може навіть на музей його пам'яті.

II

Тепер хай буде мені вільно висловити свої деякі спостереження й запитання, на які ось уже 14 літ наше суспільство чекає належної відповіді.

Перш за все справді, як це й зауважив у передмові п. Богдан Кравців, після прочитання, залишається виразне почуття, що бракує продовження й закінчення оповідання. Численні приятелі згаслого письменника, а пізніше і видавці, намагалися розшукати можливо загублені частини, бо був прецедент з другою і третьою частинами при пересиланні рукопису ще в 1947 р. до п. Мулькевича, імовірного видавця в Бельгії. Редакція «Гомону України» в Торонті, як і т. зв. Видавничий Комітет, організований геть пізніше в Канаді, шукали доказів, чи автор мав завдання і чи справді пробував написати дальші частини свого твору.

На жаль, рукописи перших трьох частин і всі нотатки та матеріали автора невідомо з яких причин і — скажемо одверто — абсолютно безправно лежали в Мюнхені, а пізніше у США цілих 12 літ нерухомо, після того як вони були разом з іншими манускриптами ласкаво, але як потім виявилось трохи *передчасно* переслані до представника УГВР директором «Українського Червоного Хреста» в Женеві, який одержав на переховання цю літературну спадщину письменника по його смерті від Дирекції Санаторії «Мотекс» і на особисте бажання письменника, висловлене заздалегідь.

Була навіть спроба одної темної особи ці рукописи привласнити, але сестра-директриса мала довір'я лише до автора цих рядків і не далася ошукати.

Про це як і про багато чого іншого, про що мова дальше, видавці очевидно не знали, бо не згадують. Але було їм натомість добре відомо як і від кого п. Микола Лебідь ці манускрипти одержав, бо про це сповіщав п. Іван Варяниця, редактор, який довідався про це від мене ще 24 листопада 1953 року, і про це писав у газеті «Гомін України», а рік пізніше ставив свої запитання і п. П. Волиняк, видавець «Нових Днів» (ч. 55 за серпень 1954 р.). Отже, «Видавничий Комітет» досконало знав справу — чому манускрипти я переслав п. Лебедю, який їх безправно затримав у себе.

Але, імовірно видавці, пишучи передмову, не знали про всі умови і про всіх осіб, бо ані словечком не омовилися про деякі важливі факти, можливо для них не бажані. Наприклад, не згадують чомусь про того, хто одержав манускрипти і переслав п. Лебедю і за яких умов. Не згадують вони і про всіх тих, хто із згаданих осіб опікувався хворим ще перед його від'їздом до Швейцарії з Інсбруку, хто одержав для Мосендза запрошення і дозвіл приїхати до санаторії «Мотекс» від швейцарського уряду, хто з Мосендзем мав тісний зв'язок особисто і листовно в Швейцарії до останнього дня його життя, хто померлого Мосендза супроводив на вічний спочинок і упорядкував його могилку... Нарешті, хто допомагав Мосендзові матеріялами для написання «Останнього Пророка», добуваючи їх в Нац. Бібліотеці. Я вже не говорю про те, що не були використані численні листи й записки місцевих людей у Швейцарії та їх свідощтва. Про деякого згадувано, а інших нарочито і свідомо бойкотовано...

Я певний, що якби ці питання й деякі інші були з'ясовані, можливо дещо сталося б яснішим і до певної міри були б одержані відповіді на ті запитання, яких видавці чомусь не змогли знайти. Це без сумніву велика прогалина і технічна та громадська помилка «Видавничого Комітету», якщо не недбальство. Бо тепер виявилось, що багато було відомо і свідомо замовчано. Чому? Очевидно не тому, як писав ред. Волиняк, що «опублікування творів Л. Мосендза пошкодить «революційному підпіллю»!..

Я не мав абсолютно жадного наміру приймати яку-будь участь в розгрі Мосендзевих спадщини. Скажу тільки, і це можуть підтвердити численні листи, що Леонід Маркович Мосендз мав весь час до мене особисто повне довір'я і ставив себе під охорону Українського Червоного Хреста або, як він офіційно називався, «Українсько-Швейцарського Допомогового Комітету» в Женеві, бо називатися «Українським Червоним Хрестом» ми не мали права, бо Україна не була державно визнана, та відхрещувався від декотрих «опікунів»

і осіб, які тут або не названі, або побіжно згадані.

Отже, коли інж. Євген Беран і журналіст Петро Демчук з організації УГВР, до котрої належить і Микола Лебідь, звернулися до мене з «доказом в руках», що власне це їм і згаданому М. Лебедю в Мюнхені належиться передати манускрипти Мосендза, які я одержав від дирекції санаторії після смерті автора, я, маючи до тих осіб повне довір'я, не вагався довго і передав їм усе, що мав. А тим документом-доказом був лист до п. Є. Берана від удови Магдалени Мосендз з Братислави, яка прохала, звертаючися до мене безпосередньо, (цікаво, звідки вона знала, що манускрипти вже є в моїх руках?) прохала переслати рукописи до Мюнхена Миколі Лебедю, якого я не знав, але знав особисто пок. Леонід Мосендз ще з Австрії. Пізніше з цим домаганням зверталися до мене й інші особи, а навіть офіційний представник чехо-словацького уряду у Швейцарії.

Але вже було запізно, бо я віддав усі рукописи під колективну розписку представникам УГВР у Німеччині ще 25 жовтня 1948 року, тобто на 12-ий день після смерті Мосендза. Але треба тепер признати, що ця передача відбулася *занадто поспішно і під моральною пресією* згаданих осіб, до котрих приєднався ще Ростислав Шульгін, бо 31 жовтня 1949 року пані Магда Мосендз, вдова, прислала мені листа, у якому писала: «... **НИКОМУ НИЧОГО НЕ ДАВАТИ І НЕ ПЕРЕСИЛАТИ**, а ці речі, покищо, **У СЕБЕ ТРИМАТИ...**» На жаль, вже було запізно...

Очевидячки йшла якась боротьба за спадщину Л. М. Мосендза, якої я тепер не хочу розглядати, може, це буде предметом громадського розгляду.

Перечислю тут, що власне, я передав п. М. Лебедю під розписку з літературної спадщини нашого письменника, бо досі про це ніде не було

зазначено. У передмові видавців до «Останнього Пророка» це також не згадується. М. Лебедь, виходить, досі безправно у себе ці манускрипти затримує.

Отже, я передав таке: 1. II і III частини «Останнього Пророка», переписані рукою автора, 2. Другу частину оповідання «Зябло» в двох примірниках, 3. Збірку есеїв «Купина Неопалимая» (теж у рукописі), 4. Чорновик поезій, нотаток, нарисів тощо в оправленому зошиті, 5. Течка з різними дрібними записками.

Ці всі рукописи я не мав навіть часу прочитати або переглянути, так мене чомусь наглили, особливо Петро Демчук, щоб чимскорше все це вислати Миколі Лебедю в Німеччину, щоб потім він ці матеріали тримав усебе... 12 літ, нікому не показуючи і не даючи видавати! Видно, або мені не довіряли, або хотіли міцно привласнити ті рукописи. Я це бачив, але не хотів звертати уваги інших і викликати ворожнечу.

Рукописи були передані за актом, якого підписали два уповноважені УГВР (п. М. Лебедя) — добродії Петро Демчук і Ростислав Шульгін, з яких перший умер трагічно в Еспанії. Усі матеріали перевіз приблизно через місяць до Мюнхену п. Юрій Стемпковський, кол. міністер УНР для польської меншости в Україні, а мені передано посвідчення про одержання від Миколи Лебедя з датою 21 листопада 1948 року із зазначенням, що «Усі авторські права до часу урегулювання правовим шляхом спадкоємцями забезпечуються оцим за дружиною пок. Леоніда Мосендза — Магдаленою і їх донькою Марійкою». Оригінал цієї посвідки зберігається в моїм архіві й досі.

У листі, якого мені показував п. Беран, від удови було зазначено лише «манускрипти творів» і тому передані мені деякі приватні речі Л. Мосендза, як його і родини світлин, листування, документи, окуляри, його течка і Біблія, які я залишив у себе тимчасово і з приємністю передам до музею його імені, якщо він буде заснований.

Про це як я передав Мосендзові рукописи, кому і що саме я всім пояснював і радий був повно повторити ще раз через десять літ, коли до мене звернувся вдруге чи втретє п. Іван Варяниця 24 грудня 1958 року. Я був дуже радий, що нарешті справа приймає громадський аспект, не дивлячись на еміграційну дію вищезазначеного редактора Варяниці і запитання редактора П. Волиняка, про що я вже вище згадував. Дивне це все мені, і не звик я до такого ставлення до чужої власности з боку як-не-як політичної організації під голосною маркою УГВР. Хай і на еміграції...

Усе ж таки ці всі попередні мої інформації були і стали відомі раніше, ніж почали друкувати книгу «Останній Пророк» і я себе питаю: чому до мене і місцевих осіб «Видавничий Комітет» не звернувся і не уважав потрібним навіть згадати у своїх поясненнях?

Так само не дочекався і по сьогодні запрошення або кооптації до «Видавничого Комітету» в Торонті, який почав видавати твори Мосендза.

Єдине, чим мене «ушанували», і то після численних нагадувань, так надісланням одного при-

**СПОЖИВАЙТЕ
ВІДЖИВНІШИЙ
СТРАВНІШИЙ
ДЕШЕВШИЙ ХАРЧ,**

НАЙ

**ЩО МАЄ В СОБІ ВСІ ВІТАМІНИ, ЦЕ
МОЛОКО**

І МОЛОЧНІ

ПЕРЕТВОРИ

**ВИСОКОВАРТНІ ПРОДУКТИ
ЄДИНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОЧАРНІ**

ROGERS DAIRY Ltd.

**459 Rogers Road, Toronto, Ont.
Phone: RO. 9-7193**

мірника книги «Останній Пророк»... аж 14 березня 1962 року. Спасибі й за те...

III

Тепер перейду до деяких критичних зауважень про «Останнього Пророка». Говоритиму як історик Церкви і студент (1926 - 1929 рр.) Теологічного факультету Женевського університету.

Про історичну особу Іоана, сина Захарія і Єлисавети з Геброну, в богословській літературі є дуже багато дослідів на всіх мовах і видано чимало книжок. Але французькою, англійською або італійською мовою маш автор не міг читати, бо не знав цих мов або знав дуже мало. Російських видань на цю тему тепер неможливо знайти. Я спеціально питав у березні 1948 р. Мосендза і він мені відповів, що користався виданнями німецькою мовою, які йому добував в Національній Бібліотеці в Берні пастор Е. Борль із санаторії Мотекс, з яким він приятелював. Цей пастор учив Мосендза гебрійської мови. Він же дістав йому варшавське видання (1863 р.) Талмуда, для читання якого прислав йому, Німецько-Польського словника» п. Г. Чорний з Німеччини. У своїх листах Мосендз скаржить на жахливі труднощі читання і зрозуміння цього твору.

Також згадував мені Мосендз, що пастор з великою бідною добув йому найцінніше джерело т. зв. «Жидівські Древності» історика Йосифа Флавія у старо-слов'янській версії XIII віку німецькою мовою і що це «... йому допоможе скінчити роман, котрому не видко кінця-краю!» Так у мене занотовано в дневнику. Ця версія тому важлива, що Йосиф Флавій тут з армейського оригіналу пише двічі про Іоана Предтечу. Зате в гебрійським згадується лише один раз, а в грецькому оригіналі зовсім не згадується. Ця слов'янська версія була насправді «русько-українська», бо зроблена, як я згадував в XIII віці в Україні в Литовсько-Руським князівстві, де панувала книжна стара наша мова (не церковно-слов'янська!),

THE POST HOUSE TRAVEL BUREAU
2402 Bloor St. W., Toronto 9, Ont., RO 7-7589

полагоджує справи **ВСІХ РОДІВ ПОДОРОЖІ** в Канаді, Америці та в цілому світі: літаками, кораблями та автобусами. Поради та по-лагоджування документів —
безплатно.

За інформаціями звертатися українською мовою та з повним довір'ям до представника фірми

п. **МАРКІЯНА КОГУТА**

Урядові години: від 9 ранку до 6 вечора.
СЕРЕДА, ЧЕТВЕР і П'ЯТНИЦЯ до 9 веч.
СУБОТА до 5 по пол.

за короля галицького Данила, що вмер 1264 р., і кор. Шварна, його сина (вмер 1269 р.).

Про цю версію «Жидівських Древностей» писав і перекладав на німецьку мову проф. К. Грасс у книгах I - IV «Актив і Коментарів Дерпатського Університету» в м. Тарту (Естонія) в рр. 1924 — 1927. Також і в книзі проф. А. Берендса про «Белло Юдаїко» в Ляйпцігу р. 1906. У цих творах є ще про Ісуса, а з ним і про Іоана. Усе писане на підставі «слов'янської» версії твору історика Йосифа Флавія. Читаючи ці видання, Мосендз міг знайти потрібні йому елементи і вказівки для свого роману, звичайно в характеристичі й коментарях жидівського історика і талмудиста. Решту він певно романтизував за Талмудом, оскільки міг його зрозуміти сам, або хтось його йому пояснив.

Оскільки я можу зрозуміти і простежити процес творення «Останнього Пророка», Мосендз про Св. Івана Хрестителя, або як він його називає з жидівської мови Єгоханан, міг користатися ще також і тільки дослідями німецького історика з Гайдельбергу — проф. Роберта Ейслера, який з 1928 року вважає започаткований рух свого героя (Іоана) тої ж природи, як і рух жидівського товариства Зелотів. Це єдиний європейський вчений, що підходив з цього погляду до життя і діяльності Єгоханана. Безперечно, Мосендз, komponуючи свій твір, ішов по цій лінії і правдоподібно читав у «Бібліотеці Релігійно-Науковій» німецькою мовою в кн. ч. 9, видану в Гайдельбергу в р. 1928 аналізу життя Іоана Предтечі (Єгоханана), якого цей німецький вчений подавав за пророка і навіть за Месію.

Отже, за Робертом Ейслером рух Іоана Предтечі є того самого характеру, що й рух Зелотів у час перед християнством, але в жаднім разі не його ініціатор, бо побудований на цілком іншій основі і утворений за перепису в Палестині за проконсула Квірінуса, за револютою Юди Галілеянина-Галоніта, а пізніше, за повстання Бар-Кохеба в 132 - 135 роках по Христі.

Цікаво, що проф. Роберт Ейслер виявляв Іоана Предтечу як «вождя національної незалежності» Палестини, тобто Юдеї, Ізраїля і Галілеї. Щоб оформити цей напрям, правдоподібно пастор Мотекса Борль, якщо не хтось інший ще раніше, і знайшов Мосендзові в німецьким перекладі твір «Жидівської Війни» («Белло Юдаїка») Йосифа Флавіуса і його «русько-українську» версію з XIII віку. Імовірно, це Мосендз знав раніше, але потребував і в Швейцарії.

Оце і є генеза твору «Останній Пророк»!

На жаль, через передчасну смерть пастора Борля, тепер вже неможливо ці мої здогади річчю ствердити. Є лише деякі виписки в малому нотатнику, який є в мене. Напевно можна було б дещо цінне знайти в тих записках, які були в течці, яку я передав п. Лебедю. Варто було б спеціалістові зробити розшуки.

IV

1. «Останній Пророк» — твір талановито написаний і зрозуміло, бо автор є високо освіченою людиною, добрим письменником і поетом. Безпе-

речно, він багато працював і вивчав тло свого роману: природу, мешканців, гебрейську історію, римську окупацію і війни в Палестині. Читав уважно Біблію чеською мовою, яку я маю в себе і передам до музею. Друкованими науковими джерелами він, на жаль, користався головню німецькими. Про це є його нотатки і виписки, на жаль, без подання творів. Можливо, про бібліографію видань, якими користався автор, можна довідатися з його зошитів, які в 1948 році я передав п. Лебедю. Невідомо, чи тими нотатками користалися видавці книги в Торонті. Я їх не розглядав, повторюю, бо мене наглили, невідомо для чого, чимскорше віддати всі матеріали в руки, які їх досі тримають без потреби.

2. «Останній Пророк» справді написаний у жанрі роману, хоч автор більше міг розвинути сюжет, якому писав твір у жанрі хроніки.

Твір написаний дуже розтягнуто з великими ухилами вбік. Наприклад, текст оповідання до народження Єгоханана займає майже одну третину всієї книжки! Закінчується роман коли герою не більше 18 - 20 років життя...

3. Описи життя, природи, клімату, історії й економічно-соціального побуту мешканців Єрусалиму, Геброну і взагалі Палестини правдоподібні і точні, хоч невідомо, на які джерела спирається автор. Відомо проте, що він у Палестині ніколи не був і що найбільше міг читати описи подорожників і перш усього «По святій землі» д-ра медицини Василя Наливайка (Прага - Львів 1937 рік), якого він особисто знав. Можливо ще й деяких німецьких і чеських авторів, як і «Словник Археології Біблії», а вже без історії жидівського народу проф. Шюрера (1901 р.) напевно не міг обійтися.

4. Мосендз не був обізнаний з останніми дослідженнями про первісних мешканців Палестини (аріо-слов'яно-скитських племен), з якими семітські кочові орди провадили довгі війни на знищення. Не знав, що жиди ніколи масово не замешкували Єгипту і не мали жадного «відходу» через Червоне море. Це все жидівські байки й легенди, складені тисячу літ пізніше, перероблювані і пристосовувані рабинами до їх нужденної історії, власне для піднесення її і власної важливості. З цього виходить, що його (авторове) пояснення ментальності мешканців, напр., Галилеї є фальшиве, бо тамтешнє населення складалося зовсім не з гебреїв, а з нащадків гетитів, іранців, турків, слов'яно-скитів, германців та інших народів, що оселялися в Галилеї й Сирії та приймали ізраїльську віру і Закон-Тору. Тим самим хоч і гарно, але не належно пояснений характер Лизабети і самого Єгоханана.

5. Немає майже жадного посилання на євангельську історію Іоана Предтечі (Хрестителя), за винятком згадки про «ізбієніє» немовлят після Загального Перепису в рік народження Єгоханана в Геброні та короткої згадки про чесного і вченого фарисея Нікодима з Олександрії.

6. Хронологія оповідання передана так, що можна уважати народження Ісуса не півроку пізніше, як це подають євангелисти, а щонайменше 20 літ пізніше! Можливо, що Мосендз читав

і підпорядковувався міркуванням про це відомого історика проф. Шпітта, який написав Хронологію Ісуса і Іоана ще в 1906 р. Вона вийшла німецькою мовою.

7. Події роману фактично поділені не на три частини, а на п'ять: 1. Дитинство, 2. Навчання в Садукєїв, 3. Навчання у Фарисєїв-талмудистів, 4. Вплив неутраліста Озія-селянина і 5. Членство в терористичнім товаристві Зелотів. Цей останній період найбільш оброблений і має історичні підстави згідно з творами німецьких вчених: Р. Ейслера і А. Берендса та «Історії Йосифа Флавія в її слов'янській версії XIII в.», про що я вже згадував докладніше на початку цієї статті. Єгоханан безперечно представлений як Назорей. І це, можливо, слушно.

8. Найбільш тенденційно змалював автор п'ятий період — перебування Єгоханана в терористичному товаристві Зелотів. Автор так цей період написав і діяльність представив, ніби скалок з організації ОУН або терористично-військової УВО в Галичині під керуванням полк. Євгена Коновальця... Або Бандери і пізніших «націоналістів»! Вождь Зелотів це майже копія якогось «вождя» чи «провідника» терористичних і націоналістичних отаманів перед і під час війни, калькованих з Гітлера, Мусоліні, Павеліча та інших диктаторів. Не даремно автор приймав участь, як зазначено в передмові (с. XXVI) в організації «Легії українських націоналістів»...

Церемонія присяги на членство у зелотів подібна до коновальцівської присяги «на бравнінга». Навіть носіння пістоля, як зелотських, мечів під пахвою! Мені один такий «бойовик» у Женеві це продемонстрував. Ці сторінки роману є невисокого гатунку. І невільно приходить думка: чи Мосендз, будучи в той час під впливом «оуністів-націоналістів», і симпатиком «упістів» не нарочито або напівсвідомо подав ці описи, щоб сподобатися деяким націоналістичним колам своїх майбутніх читачів? Не забудьмо, що автор писав деякі уривки свого роману ще в 1938 р. в Братиславі і навіть дещо з того надрукував в донцовському «Л.-Н.В.» у Львові. Але ця симпатія швидко розвіялася, як яскраво видно з його листування і словесних висловів. Напевно він скорегував би ці місця, більш історично переповідаючи звичаї цієї секти терористів, якби довше жив.

Оповідання майже раптово обривається і можна запевняти, що мали бути дальші частини. Навіть не одна, а кілька.

Вважаю конечним пригадати мої з Мосендзом про це розмови в Мотексі, особливо ту, коли ми сходили одного разу літом від сенаторії до трамваю у Веє, рвучи квіти на стінах старих мурів, що оточували доріжку. IV частина мала б бути про мирний розрив із зелотами та одержання згоди відійти від організації, яку «вождь» дає в подяку за колишнє звільнення з полону ще в Геброні і очікуваної смерті від римського війська. V частина мала б розповідати про короткий побут і навчання у містичній секті есеніян біля Асфальтового моря, так зв. «мертвого», де був їх монастир. Невідомо як Мосендз накреслив цей побут, бо дуже мало певне, що Єгоханан був Есенієм,

хоч потім і вживав їх хрещення, але в його житті немає жадних характеристичних прикмет есенізма. Напр., не було культу янголів, ані молитов при сході сонця, так само Іоан не носив ніколи одягу ордену — білої рясни. Тому треба думати, що побут Єгоханана у Есеніїв був дуже короткий і скоро настав з ними розрив і початок власного благовістя («Іоганового»), як предтечі християнства. Потім прийшло знайомство з Ісусом і хрещення Ісуса у Йордані та поділ учеників. Це сталося, як пише євангеліст Лука (III, 1), «на 15-ім році правління Тіберія цезаря», тобто між 28 і 29 роками. І саме в цей час «...роздався голос Бога, звернений до Іоана, сина Захарія, пророка в пустелі». Тут мала б бути VI частина — кінцева: оповідання про арешт і перебування шість місяців у тюрмі-кріпості «Машаронта» за Ірода Антипи, тетрарха «адюльтера» в країні Перея.

Страчання Іоана-Єгоханана можна б поставити на кінець 34 року, на кілька місяців лише перед імовірною датою смерті Ісуса.

10. До Іоана Пророка Фарисеї ставилися з меншим упередженням, ніж до проповіді Ісуса, бо релігійна думка Іоана була завжди в кадрі юдаїзма-Тори (Закону), тоді як Ісус ці умови юдаїзму розторожив. Позатим проповідь Іоана-Єгоханана була справді новиною у фарисействі-талмудизмі, — він готував нарід до страшного «Дня Ягве», і його хрещення було актом посвяти, тоді як благовість Христа була покаєнням.

Єгоханан і його проповідь перевірена в усіх тодішніх напрямках жидівського життя, була приналежна скорше до народних вірувань, що живилися «профетизмом» (пророцтвом), псалмізмом і месіанізмом, очікуючи звільнення Ізраїля від чужинців і тому власне найбільша приязнь залишалася у Єгоханана до Зелотів. За це він і був фактично знищений. 12 літ він був при єрусалимським храмі як пророчий ученик і до певної міри «назорей» або «назір», але не вповні, бо хоч проповідував тоді вже і виконував аскетизм та мав апокаліптичні погляди на очищення грішників і Ізраїля, але Месією його ще ніхто не звав. Він турбувався виключно конечністю релігійною і не мав жадних політично-національних аспірацій, яких Мосендз хоче йому надати, зв'язуючи Єгоханана з рухом Зелотів, хоч тому й розійшовся з месниками-терористами і врешті заснував свою власну секту. В цьому, власне, і проглядає тенденційність нашого автора.

11. Таким чином, нормально Мосендз мав би написати принаймні ще три розділи свого епічного твору, але хвороба і смерть передчасна тому перешкодила. До цього він готувався, напр., вивчаючи гебрейську мову, читаючи Талмуд і вивчаючи нам невідомі жидівські і християнські джерела. Я підкреслюю, що його бажання йшло по лінії жидівських аспірацій — він хотів Єгохананом закінчити один із періодів історії юдаїзму і тому назвав свій твір «Останній Пророк». Авторів, здається, не були зовсім відомі напрями «хасидізма», які розвивалися в Україні і Малій Азії та мали дальше своїх і то видатних «пророків!» Отже, «Останній Пророк» не був останнім для жидів пророком...

З Єгохананом закінчується лише один з періодів юдаїзму і в християнстві Єгоханан лише «предвіщає», а не відкриває. Тому його навчання пізніше виродилося в якусь гностичну секту, відому в історії християнства під «юдео-християнізмом», з яким треба було витримати серйозну боротьбу Олександрійській (Єгипет) школі Оригена і його учнів ненависникові Старого Заповіту римському вченому Марсіоні та іншим, включно з сучасним німецьким вченим проф. Гарнаком і його теологічної школи.

Вступна стаття Богдана Кравціва написана добре і з використанням багатьох досі відомих авторів джерел з життєпису Л. М. Мосендза, але з політичною тенденцією до середовища йому симпатичного. На жаль, у ній кілька прикрих недоглядів. Зверну увагу на деякі.

а) До санаторії Мотекс, що розташована трохи нижче від містечка з історичним минулим, Бльоней, Мосендз міг приїхати не завдяки і за допомогою тільки кількох приватних українців, які йому прислали на те гроші та робили заходи, а завдяки головно клопотам і тільки по одержанню на те дозволу від швейцарської влади Українським Червоним Хрестом у Женеві. Справа в тім, що в 1931 р. Женевський Клюб (Українська Громада) приймав участь в «кормесі» Швейцарського Червоного Хреста в Женеві і мав там разом з іншими державними національностями свій теж національний «стенд» під назвою «Веселий Куток» та заробив для Шв. Червоного Хреста (не Міжнародного Комітету Червоного Хреста) кілька тисяч золотих франків, з умовою, що, коли буде потреба, українській колонії він дасть для нього дароване місце в одній зі своїх санаторій для туберкульозних.

Коли Л. Мосендз в 1946 р. до нас — УЧХ — звернувся за допомогою, наш Женевський Центральний Комітет відразу пригадав цю умову і почав робити заходи, щоб одержати дозвіл на в'їзд і місце в санаторії. Цей дозвіл і був одержаний 2 грудня 1946 р. за № 250314 РР і ми його маємо в архіві. Про це імовірно п. Кравців і Вид. Комітет не знали, але напевно сказати те не можемо, бо п. Ів. Варяниці ми вислали навіть копію дозволу, бо він тоді був на чолі УЧХ в Інсбруці і клопотався за приїзд Мосендза весь час, будучи в контакті з нашим ЦК у Женеві. І як заст. голови Видавн. Комітету, що заснувався пізніше в Торонті, напевно оповідав це на засіданнях. Не знаємо, чи знав про цю умову п. Галан, директор У.А. Допомогового Комітету у Філадельфії, коли офірував якусь суму грошей за пансіон хорого. Це у нас українців завжди буває, бо немає належної координації зусиль і не маємо довір'я один до одного, а тільки ревалізацію, підозри і самолюбство...

Розмови з централею і швейцарським урядом переводив у Берні наш віцепрезидент п. Юрій Месерлі, про якого навіть немає і згадки й подяки (а він чужинець!) в обширній на 27 сторінок «Передмові!» Так само як і про Український Червоний Хрест і його діячів.

б) Л. Мосендз мав дві операції т. зв. «пневмоторакса» і не в Моксі, а в місцевості Лейзен,

у клініці «Міремон», де і вмер, бо серце його не витримало занадто скорої другої, повторної операції. Умер він самітно. Звідти тіло його було перевезене до Мотекса, де і відбувся сумний похорон. Пропам'ятну і справді чулу промову виголосив пастор євангельської церкви Еміль Борле, тепер давно вже померлий, і уповноважений УЧХ в Женеві проф. Юрій Месерлі. Обидва промовляли по-французькому. Уся дирекція і всі сестри-жалібниці та всі без винятку численні хворі були присутні і багато ревно плакали, бо Мосендза там дуже любили. Ці надгробні казання я маю стенографічно занотовані і справді шкода, що вони не були видрукувані, бодай у перекладі в книзі. З Мотексу на катафальку кіньми домовину, покриту червоною китайкою, перевезли на цвинтар до Бльоней. За гробом ішла Президентка женецького комітету УЧХ пані Іда Бачинська з роду Абазалі-Едварс, тов. голови проф. Юрій Месерлі, сестра-дияконеса Поліна, директриса санаторії, яка дуже любила Мосендза, п. Р. Шульгин та ті з хворих, хто міг іти. Ще до операції Мосендз прохав, щоби не викликали московського православного священика з Женеви, а тим більше католицького ксьондза, а щоб його поховав його приятель згаданий євангельський пастор. На мій великий жаль, я не міг приїхати на похорон, бо був черговий у Швейцарській Телеграфічній Агенції, де я працював. На цвинтарі не було жадних промов і похорон відбувся тихо. Погода була дощова й холодна. На могилу не було покладено жадних вінків ані хреста... І досі немає хреста!

в) На жаль, передмова п. Кравцева була компонована без порозуміння зі мною і УЧХ в Женеві і нічого з того, що тут подаю (і багато ще можна було б додати!) не було оголошено. Дивні діла відбувалися і з спадщиною Мосендза, і з його творами...

г) Живучи далі в Швейцарії, я не знав, де переховуються його твори, чи ті, хто заволодів рукописами, мають їх видавати. Не знав, що нарешті склався якийсь Видавничий Комітет і з кого він складається. Особливо було шкода, що не міг завчасно зробити переклад казання пастора і його розпитати про дещо, не міг занотувати і деяких спогадів від приятелів Мосендза — всі вже повмирали. Тільки довідавшись (аж два роки пізніше) про вихід книги з друку, я написав ці короткі спогади і поставив деякі запитання.

Мушу ще додати, що покійний Мосендз на письмі і в розмовах зі мною не раз висловлювався, що «... розчарувався в ідеологах і провідниках сучасного йому українського націоналізму, за його неуцтво і арозумілість...», як пише п. Б. Кравців, цитуючи листи Мосендза! Від себе хіба додаю, що Мосендз взагалі не залишився «переконаним націоналістом» як те бажає засвідчити автор передмови, бо він вмер правдивим християнином, православним віруючим УАПЦ кївської і чистим українським патріотом без всякої, здається, симпатії до всіх українських політичних партій!..

Тепер по 14 роках від смерті письменника, поета і громадського діяча, після заснування безпартійного Видавничого Комітету в Торонті і ко-

нечної передачі туди для друку від Миколи Лебедя і інших посідачів творів і рукописів померлого Леоніда Мосендза, коли вже вийшов «Останній Пророк» і, нарешті, нав'язаний контакт з УЧХ та його директором, тепер архієпископом церкви, до котрої належав покійний, можна далі дружньо і з довірою всім його приятелям співпрацювати, забувши всі минулі непорозуміння.

Треба сконцентрувати всі досі не видані або потребуючі перевидання твори Мосендза. Старатися продавати книжку «Останній Пророк» та інші твори та за ці гроші допомогти його родині і дочці.

Закінчити належно його надгробок, дякуючи за початок і догляд на протязі стількох років чужій людині — сестрі-дияконесі.

Нарешті подумати, щоб організувати неутральний громадський музей пам'яті Леоніда Мосендза як не в Швейцарії, то в Торонті або де-інде і молитися за спокій спочилого...

VI

Щодо цінних пояснень («Толкового Словника») до твору «Останній Пророк», які зробив Юрій Герич, то я вважаю їх добре складеними і хіба можу зробити маленький коректив.

1. Місто Геброн зветься тепер по-арабському Ель-Халіль і воно було цілковито знищене в 1834 році, тому сучасне місто не має нічого спільного з стародавнім.

2. Пророків Ісаїяї теологічна наука нараховує тепер аж трьох. Тобто, книгу «Пророка Ісаїя» в Біблії компонували три окремі особи і на протязі майже 400 літ. І так перший Ісаїя жив між 740 і 770 рр. до Христа, другий Ісаїя жив у 540 році до Христа і нарешті «третій» Ісаїя писав свої пророцтва в 450 році теж до Р.Х. Потім у спільній Біблії вони всі були змішані разом... Це дуже важливо для розуміння пророцтв.

3. Варто було б пояснити, що значить слово «тайстри», написано на с. 345. Напевно, ніхто не знає...

VII

Ось бібліографія творів, якими, на нашу думку, користувався Леонід Мосендз, пишучи свого «Останнього Пророка»:

1. BIBLIA SVATA. Praga, 1935.
2. TALMUD en date de 1863, édition de Varsovie ou édition de Bruxelles, 1888.
3. "Antiquités Judaiques" — BELLO JUDAICO de Josephus Flavius.

MODERN HEATING

ОПАЛЕННЯ:

Водяне — Парове — Помпи

Ойл Борнери та наприви.

J. KIRICHENKO

945 DUNDAS ST. W. — TORONTO, ONT.

PHONE: EM 8-6602

4. A. BERENDTS & K. GRASS — Flavius Josephus vom Jüdischem Kriege. Buch I - IV nach der Slavischen Uebersetzung deutsch heransgegeben untr mit dem griechischem Text verlichen. Tartu. 1924 - 1927 (Esthonie).
5. A. BERENDTS — Die Zeugnisse von Christentum im Slavischen de BELLO JUDAICO des Josephus. Leipzig. 1906.
6. Robert EISLER. Die messianische ünabhngigkeitsbewegung... Heidelberg. 1928.
7. SPITTA. Die chronologischen Notizen und die Hymnen.. 1906.
8. Dictionnaire d'Archéologie biblique in 4° Illustré. 1927. Poar — Willy Coswant.
9. SCHÜRER. Geschichte des Jüdischen Volkes im Zaitalter. Trois volumes. 1901.
10. Д-р мед. Василь НАЛИВАЙКО — По Святій Землі. Прага. 1937.

Можливо, ще й інші описи подорожей чеською або німецькою мовами.

Я зазначив тут тільки ті, без котрих Л. Мосендз не міг обійтися, але напевно він міг користатися ще багатьма іншими джерелами, мені невідомими.

Можливо, Мосендз мав і персональні знайомства, які могли йому принести деякі цінні відомості. Так, наприклад, я маю занотовану адресу одного відомого гебраїста з Цюріху, з яким Мосендз листувався. Могло їх бути більше.

На цьому закінчую свої побіжні і конечні спогади та міркування, які смію надіятися, в дечому будуть потрібним доповненням і висвітленням до того, що вже видруковане.
м. Бюль, Швайцарія.

К. ТУРКАЛО

ЗАРОДОК ВЕЛИКОГО ЯВИЩА

Коли в кінці літа 1917 року мені пощастило, нарешті, вирватися з воєнного фронту й приїхати до Києва, то тут нове українське життя буяло вже повним ходом. Серед усього іншого працювали вже курси українознавства різних ступенів, що перекваліфіковували народніх учителів, або просто просвіщали тих, що хотіли довідатися тоді про мивушину України, її культуру, письменство тощо. І ось довелось якомсь мені одного разу випадково потрапити на лекцію з українського письменства на одних із таких курсів. Лекцію читав покійний проф. Київського університету, відомий перед тим український діяч і патріот, Сушицький. То був красномовний лектор доброю українською мовою. Від того часу минуло понад сорок п'ять років, тим то я зовсім не пам'ятаю теми лекції, але запам'яталося одно місце, чи, власне, одно речення, яке міцно врізалось мені в пам'яті. З нього треба припустити, що то була вступна лекція про те, що таке письменство, його значення й завдання. А речення приблизно було таке: завдання кожного письменства відбивати свою добу, або відтворювати якусь іншу. Ось із цього погляду найперше, мені здається, і треба розглядати літературний твір, а звідси і його автора.

Тим часом, коли читаєш рецензії чи критичні статті наших заправських рецензентів і критиків, не доводиться бачити, щоб вони звертали увагу на те, як той чи той письменник відбиває свою добу, чи відтворює якусь іншу. Вони здебільшого пересипають свої статті різними фаховими термінами про жанри, стрижні, розвиток сюжету тощо та дошукуються, кого рецензований письменник наслідує, з яким письменником старішої доби можна знайти в нього якусь схожість, чи подібність манери писати. Чи ж має це вже таке важливе значення, щоб над цим мудрувати й висловлювати тільки здогади. Бож справді може бути так, що письменник сам собі, незалежно ні від кого, виробляє свій спосіб і манеру писати,

створює свої власні задуми, а йому раптом критик чи рецензент приписує, що він наслідує, скажімо, Мопасана, чи якогось іншого письменника.

Я хочу, узявши за основу погляд на завдання письменства проф. Сушицького, сказати своїх кілька слів про письменника В. Гайдарівського і його творчість. Ми вже маємо рецензії на останні твори В. Гайдарівського відомих українському суспільству критиків В. Чапленка й А. Юриняка, але, на мою думку, про такого письменника, як В. Гайдарівський, то ще мало сказано. Про нього будуть іще не раз писати, бо він вартий того, як добрий письменник.

Відбивання чи відтворення доби, за проф. Сушицьким, становить зміст письменникового твору. А що кожна річ, і в тому й літературний твір, має не тільки свій зміст, а й зверхню форму, то для літературного твору чимало важить і те, якою мовою, доброю чи недоброю, він написаний. І коли б хто запитав, що важливіше в літературному творі — зміст чи форма, то відповісти на таке запитання не так уже й легко. Проте, виходячи з життєвої практики, доводиться таки сказати, що зрештою в якійсь мірі, може й дуже невеличкій, має переважати форма, тобто мова. Потрібний уже занадто цікавий зміст твору, щоб міг примусити читача прочитати такий твір, коли він написаний незграбною, сухою мовою, і до того ж неграмотно. Тим часом твір із не дуже цікавим змістом, де подано чи то якусь казку, чи фантазію, чи, нарешті, якийсь буденний сюжет, але написаний барвистою, соковитою мовою, і до того ж грамотно, приваблює читача, і він залюбки такий твір читає й дістає приємність.

Що в людей на всілякі речі є різні смаки, то те саме можна сказати про смаки й на літературні твори, і літературних критиків, і звичайних собі читачів. Досить прочитати хоча б статті згаданих В. Чапленка й А. Юриняка про

В. Гайдарівського («Нові Дні», листопад 1962 р. і квітень-травень 1963 р.), щоб побачити оту розбіжність у поглядах і смаках на той чи той твір. За оповідання «А світ такий гарний...» В. Чапленко пише: «Найвидатніший твір у книжці — повість «А світ такий гарний...» Повість ця дуже оригінальна і...» А А. Юрняк про те са-

ме оповідання каже: «Оповідання «А світ такий гарний...» розміром найбільше, але з погляду мистецького набагато слабше». Ото звичайний собі читач, прочитавши те й те, і подумає, кому ж із них вірити? І врешті, прочитавши той твір, сам собі визначить його вартість.

Те саме бачимо й на оповіданні «Непрошений гість», тільки якраз навпаки; А. Юрняк хвалить це оповідання й каже: «Воно міцно і добре збудовано...», а В. Чапленко пише: «Тим то річ виглядає в збірці як найслабкіша».

Коли б був живий тепер проф. Сушицький із його думкою, що завдання письменства відбивати добу, і знав би підрадянське життя, то, прочитавши оповідання «Непрошений гість» і рецензію на нього В. Чапленка, він сказав би йому: Ви, Василю Кириловичу, живши під більшовиками, так заглибилися в свою наукову роботу, що й не бачили каїнової більшовицької роботи. Оповідання «Непрошений гість» — то, принаймні досі, неперевершений твір у нашій літературі, що так майстерно відбиває сталінську добу. Як образно й яскраво воно відбиває те, що зробили комуністи з людськими душами, з людським сумлінням, з людською мораллю, з родиною. Таж хто не знає, чи не чув про Павлика Морозова, якого рідний дід забив за те, що той хлопчина-внучок на суді свідчив проти свого батька, дідового сина, як «контрреволюціонера». А хто не знає, як діти в пресі зрікалися свого батька-«контрреволюціонера». З моїх спогадів можна довідатися про долю проф. Манжоса, що загинув через донос не то дружини, не то його тещі. Таж дійшло було до того, що брат братові не міг довіритися; у родині боялися один одного, — а поза родиною, у суспільстві «советського століття», що його безнадійно витворюють більшовики вже близько п'ятдесят років, то й казати нічого. Шкода тільки, що автор таку багатющу тему обмежив найкоротшим оповіданням, усього на 52 сторінки. Правда, це оповідання (а я сказав би, за визначенням старої словесности, повість) подано в добрій, компактній і ядерній формі. Але ми не втрачатимемо надії, що автор дасть нам іще, можливо, цілий роман на тему людських взаємин за Сталінської доби, бо видно добре знає підрадянське життя, а він саме в розквіті своїх письменницьких сил. Треба тільки, щоб українська еміграція подбала за створення літературного фонду, щоб дати змогу нашим письменникам, а зокрема В. Гайдарівському, робити те, для чого він родився.

Усі твори В. Гайдарівського, що вийшли друком останніми часами в двох книжках: «Заячий пастух» і «А світ такий гарний...» — добрі; вони чудово відбивають добу, — перша передреволюційну, а друга — більшовицьку. А соковита, образна мова цих творів робить їх справжнім красним письменством. А які чудові й образні в нього порівняння: «Думки його були сумні, як квиління пташки, що пролітала з хробачком у дзьобуку й побачила порожнє гніздо — якийсь хижак позабирав її дітей. Думки його були схожі на хмари пізньої осені — драглисті, безладні, нудні й поквапливі, що сунули, одна

ШКІЛЬНІ ПІДРУЧНИКИ

для всіх класів українських шкіл на еміграції:

1. Л. Демолович

БУКВАР

Восьме видання

Ціна: у Канаді і США — 1.25 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 12 шіл.

2. Петро Волиняк

БАРВІНОК

Читанка для 2-ої класи

Четверте видання

Ціна: у Канаді і США — 1.20 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 12 шіл.

3. Петро Волиняк

КІІВ

Третє видання

Читанка для 3-ої класи

Ціна: у Канаді і США — 1.25 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 12 шіл.

4. Петро Волиняк

ЛАНІ

Читанка для четвертої класи

Третє видання

Ціна: у Канаді і США — 1.25 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 12 шіл.

5. Петро Волиняк

ДНІПРО

Підручник з історії української літератури
і хрестоматія.

Єдиний на еміграції підручник такого типу.
Книжка ілюстрована.

Ціна: у Канаді і США — 1.50 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 12 шіл.

6. Дмитро Кислиця

ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
(Фонетика й морфологія).

Видання друге.

Підручник пристосований до українських
еміграційних шкіл (багато прикладів і завдань).

Сьогодні — це єдиний підручник
з української мови на еміграції.

Ціна: у Канаді і США — 1.70 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 12 шіл.

7. Петро Волиняк

ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ

Підручник багато ілюстрований, фотами, картами,
та схемами, стисло написаний, має багато
вправ і завдань для самостійної праці учнів, гарно
видрукуваний на доброму папері.

Ціна: у Канаді і США — 1.60 дол.,
в Англії та Астралії — 12 шіл.

Замовляти в «Нових Днях». Школам і книгарням
та церковним громадам — знижка.

одну випереджаючи кудись в далечинь, в без-
вість». («Непрошений гість», стор. 109). Яка
краса!

Видно, що автор вкладає свою душу в кож-
ний свій твір і щиро сам переживає те, що пе-
реживають його персонажі, і ці переживання пе-
редаються читачеві, а це якраз, як казав Лев
Толстой про такі твори, робить їх мистецькими.

За мову В. Гайдарівського треба говорити
окремо. Вона заслугує на те, бо такі справді
помітно вирізняється вона серед того, що з'явля-
ється на нашому літературному ринкові. Кажу
це щиро, без перебільшення. Обидві згадані ав-
торові книжки вийшли друком без дивовижної
мовної редакції сторонньої особи, отже мова в
тих книжках таки авторова, — власна. А вона,
відзначу ще раз, барвиста, соковита, кольоритна,
добра й справжня українська літературна мова.
Але це ще не значить, що вона бездоганна й не
має хиб. Для того треба пам'ятати, що мова та-
кий складний організм, що людина за своє ко-
ротке життя неспроможна опанувати її доскона-
ло, хоч би тільки те й робила, що вивчала її ці-
ле своє життя. Але обов'язок письменника, при-
наймні, не відставати від тих досягнень, що їх
мова набуває за його життя. А основне правило
— не цуратися словників, бо всього в голові не
втримаєш.

Отже, кажу, що хиб в авторській мові є. А
що його мова в цілому дуже добра, то й варто
докладніше спинитися на хобах, щоб автор міг
виправити їх для другого видання, або, принай-
мні, переглянути рукописи, задуматися над де-
чим, повиправляти що треба, та виправленими
здати їх до рукописного відділу Архіву-Музею
УВАН у Нью-Йорку. Указуючи на хоби в ав-
торовій мові, я керуватимуся тими досягнення-
ми, що їх ми мали в 20-их роках у Києві, коли
провадилася інтенсивна робота в напрямку нор-
малізації української літературної мови й частко-
во (бо не вистачило часу, щоб занотувати все,
до розгрому ВУАН) відбита в працях великого
практика й знавця мови Миколи Дмитровича
Гладкого.

Мовні хоби авторів, для ліпшої системати-
зації, я поділяю на *нестерпні*, тобто такі, що їх
автор поробив проти правил граматики, та *стер-
пні* (але не бажані), тобто такі, що на біду мож-

на ще з ними миритися, але поступово вносити
нові поліпшення в мову.

До нестерпних хиб я відношу такі:

I. Дієприкметники: — а їх я нарахував в
обидвох книжках дев'ять штук: конаючого, уто-
паючого, падаючих, голодуючі, незникаючого,
невидиме, бувший, негасимим і поїдаючим. Те-
пер ми маємо стільки прикметникових наростків,
що багато дієприкметників можемо переводити на
чисті прикметники. Таж сам автор на стор. 106
другої книжки застосував «приголомшливі» (мір-
кування), а не «приголомшуючі», як це дуже ча-
сто можна бачити в нас, особливо в газетній мо-
ві. То чому не міг автор, скажімо, замість «пої-
даючим», дати «поїдливим». Щоб заощадити мі-
сце, скажу тільки, що «поїдливий» може правити
й за активного прикметника. Там, де годі під-
ібрати відповідного прикметника, треба таки
брати описову форму, бо в кожній граматиці го-
вориться, що українська мова не має дієприкмет-
ників, і так воно є насправді, бо в жадній місце-
вості в Україні, що не підпала під вплив росій-
ської мови, не можна почути їх.

II. Неправильні ступені порівняння (не «по-
рівняння»): а) «більше ста штук» — «більше,
як (за, ніж) сто штук», або «понад сто штук»;
б) «досить складніші» — «досить складні», або
«багато складніші»; «більш безглузлого» — «без-
глуздішого».

III. Керування слів у реченні: «пам'ять мені
не зраджує» — «пам'ять мене не зраджує», бо
«зраджувати кого, що», а не «кому, чому».

IV. Неправильні морфологічні форми: а)
«боючись» — «боячись», бо «боятися»; б) «бір
гудить» — «бір гуде» (1-ша дієвідміна); «ходім-
те» (чистісінька російська форма) — «ходім(о)».
«Ходімо» є й у автора, але чомусь двічі чи тричі
є й «ходімте».

До стерпних хиб, але на бажаних, я відно-
шу такі:

I. Зловживання словом «гарно»: «придивись
гарно», «гарне місце», «гарний шматок часу»,
«гарні приятелі», «гарний (неугавний, великий,
нестримний, шкідливий) бешкетник», «гарна ве-
ремія». Таких висловів є ще чимало. Незрозумі-
ло, чому автор обминає такі слова, як «пильно»,
«добре», «ліпше».

II. Слово «звичайно» не має стверджуваль-
ного значення, а тільки те, що за звичаєм пове-
лося. А на ствердження маємо: «звісно», «ро-
зуміється», «певно» тощо. Тим то, замість «зви-
чайно, як одружишся» треба: «певно, або звіс-
но, або розуміється, як одружишся».

III. Поодинокі хоби: а) «кидалося в очі» —
живцем перетягнуто з російського «бросалось в
глаза». А ми маємо «впадати, впасти в око (рід-
ше «в очі»)». Так само, як вражати, приваблю-
вати, брати увагу — буде: «брати в себе очі».
б) «пеняйте» не буде, як радить В. К. Чапленко,
«жалкуйте», а «нарікайте, або ремствуйте самі
на себе»; в) «порівняння» за словником Голос-
кевича буде «порівнення»; г) «лише», «лишень»
ліпше передавати словом «тільки»; г) «рохкають
жаби». Мені здається, що в Україні жаби ква-
кають, або кугумкають, а рохкають свині; д)

Купіть ці книжки!

1. Олена Курило, «УВАГИ ДО СУЧАСНОЇ УК- РАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ».

Про цю книгу див. у «Нових Днях» за листопад
1960 р. на стор. 23.

Ціна її: для передплатників «Нових Днів» —
2.00 дол., а для всіх інших — 2.50 дол.

2. «**НОВИЙ ОБРІЙ**», ч. 2, альманах, присвяче-
ний 10-річчю масового українського поселення в
Австралії.

В альманасі є багато цікавих і дуже різноманіт-
них матеріалів.

Ціна за примірник — 1.50 долара.

Обидві книжки замовляти в «Нових Днях».

«марудити Насті голову». Діти марудять, а голова морочать; е) «наймають їм». Коли «їм», то «винаймають», а «наймають» тільки в когось.

Окремо відзначу росіянізми й друкарські помилки. Принаймні я припускаю, що то друкарські, а якщо ні, то так чи так їх треба виправити:

І. Росіянізми: «їжджай» — «їдь»; «передник» — «фартушок»; «ржавчина» — «іржа», або «ржа»; «протиріччя» — «суперечності»; «полюдськи» — «по-людському»; «лощина» — «видолінок» або «внярок». Як на росіянізм можна вказати на недоладне застосування часточки «же, ж». Вона в українській мові тільки підсилює попереднє явище, а не дає подібності, як слово «самий». Тим то: «тим же (самим) байдужим голосом»; «кланяються таким же («таким самим»), як вона»; «такий же («такий самий») настрий»; «такі ж («такі самі») думки» і багато інших прикладів на це «же, ж». А вже зовсім недобре «такий же самий», бо сама часточка «же» означає «самий».

Друкарські помилки: «кріслатий — крислатий», «виходить (пісні) — виводить», «рукава — рукави», «паркану — паркана», «до порогу — до порога», «засипе — засипле», «фотелю — фотеля», «зашурділо — зашаруділо», «халоші — холоші».

Можна було б іще вказати на деякі дрібніші недогляди, але покищо досить, бо й так чимало дав своїх зауважень. І хай мені автор вибачить це, але далей все оте не своє подав, а те, що апробовано в ВУАН, коли ще там були С. О. Єфремов, Є. К. Тимченко, В. М. Ганцов, Г. К. Голоскевич і інші наші славні й незабутні мовознавці й філологи.

Як бачимо, усі відзначені хиби стосуються граматичних, і здебільшого морфологічних форм.

БЕЗПЛАТНО

ЧИСТИМО ФОРНЕСИ

і даємо

безплатну цілорічну обслугу печей
усім нашим відборцям опалової оливи.

Тому користайте з цієї нагоди і замовляйте негайно в нашій фірмі опалову оливу.

Будете мати повне вдоволення та

ПЕРШОРЯДНУ ОБСЛУГУ

DNIPRO Fuel Oil Ltd.

196 Bathurst St.

Телефонуйте:

Удень і вночі: EM 6-6539, EM 6-6530

а не стилю й загальної будови мови, бо вони в В. Гайдарівського бездоганні й високої культури.

Наприкінці залишається тільки побажати В. Гайдарівському доброго здоров'я, щоб він нас обдарував іще не одним твором, подібним до тих, що оце про них пишу, а то ще й ліпшим.

ЩЕ РАЗ ПРО „ПРОТИ ШЕРСТИ“

Іван Евентуальний. Проти шерсти. В-во Юліана Середяка. Буенос-Айрес, 1962 р.

Хоч про українців кажуть, що вони «природні гумористи», але серед українських письменників гумористи — рідкісне явище. Особливо це доводиться казати про сучасних письменників. Це ж бо факт, що на Україні тепер немає ні одного видатного письменника, що писав би з гумором. Та там це, може, й зрозуміле: там же людям доводиться більше сміятись на кутні або писати з «поліційним гумором», як це знати з єдиного на всю Україну гумористичного журналу «Перець». Але й на еміграції гумористика виявляється здебільшого тільки в газетно-фейлетонному жанрі. До цього жанру належить і більшість речей, уміщених у рецензованій книжці Івана Евентуального. Докладніше її жанрове обличчя визначено в підзаголовку: «сатири — гуморески — пародії». Технічно ці твори поділяються на дві групи — віршовані й прозові.

Про віршовані речі книжки треба сказати передусім те, що на еміграції Іван Евентуальний — трохи чи не єдиний «фахівець» цього жанру, започаткованого колись у творчості В. Самійленка. Тематично це прямі відгуки на різні злободенні події (як воно й повинно бути в цьому жанрі). І наш автор дав тут такі цікаві речі, як от «Тяжкий злочин», «Книгу — масам», «Однаковий стан», «Пісня про 2», «Єдності нема», «Хто сильніший», «Сателіти» тощо. Є, правда, серед цих творів і тематично невиразні, що їх би, може, й не слід було включати до збірки, бо вони знижують літературний рівень її. Це «Буває» й «Образа» (обидва вірші про злодіїв, що дурять один одного), «Підступна практика» (мабуть, про суд у Нюрнберзі, але не зовсім ясно) й інші. У байці «Ревнивий ведмідь» автор дуже вже абсурдно поєднав ведмеда й муху — одружив їх. Хоч у байках усе можливе, але згадаймо, що в народній творчості комар одружується з мухою, журавель залицяється до чаплі, можуть бути якісь відносини у вовка з лисицею, але не слон — і муха! А в нашого автора муха зраджує ведмеда з вовком! Та й «мораль» не така вже актуальна й нова: не вір пліткам! З боку віршованої техніки більшість цих творів добрі, автор вільно володіє цією технікою. Його вірш легкий і неодноманітний, віршова форма в нього допомагає виявленню змісту, а не перешкоджає йому, як це трапляється в декого з наших віршувальників. Цікаво використав наш автор строфічну будову й рефрен у творі «Єдності нема», даючи різні варіанти у вислові «єдності нема» («щирости чорт-ма», «скромности кат-ма» то-

що). Але про римування автор не дуже подбав, і рими в нього досить часто шкандибають: «м'ячем — мистцем», «ліворуч — говориш», «сіно — сіла» й ін. Слід відзначити, що в книжці й заголовки розділів теж віршовані, але й у них рими недбалі. Напр.: «Нема поганого у тім Коли сміються над (?) смішним», «Байки і билини (?) Без участі людини».

Приємна несподіванка в цій книжці (для мене несподіванка) — прозові гуморески Івана Евентуального. Ці гуморески можуть змагатися за право на першість із його віршованими гуморесками. Основні позитивні прикмети цих його творів — ясність змісту, короткість розміру, ладність вислову (мови), наявність сюжетної «пуанти» (несподіваного закінчення), ну й гумор — легкий, дохідливий, іскристий. Кращі з них це: «Добре бути чужинцем», «Дещо про кохання», «Розвіяні ілюзії», «Треба було» (дядько, по шкоді мудрий; якщо це не запозичений мотив). От, наприклад, у гуморесці «Розвіяні ілюзії»: письменник спочатку журиться, що ніхто не читає його творів («нащо трудитись, марнувати сили, коли ніхто тебе не помічає?!»), але потім знаходить ту, що прочитала всі його твори, але... це була коректорка його творів (і в цьому «пуанта»: «дівчина втомлено позіхнула й відповіла»...).

Окрема група творів у книжці — літературні пародії. Вони теж віршовані й прозові, залежно від оригіналів, видима річ. От автор спародіював «Пісню про Сталіна» М. Рильського: «Око Сталіна між нами, Вуха Сталіна між нас». Спародіював він вірша П. Тичини «Партія веде», а в ньому знаходимо таке:

Не на Реймі, не на Марні,
А у нас надії марні.
На нормальний сон.
Чорний ворон не дримає,
Чорний ворон всіх хапає.
О, святий закон!
Радісний закон!

Є в Евентуального пародії на такі твори, що їх і спародіювати ніяк. Пародіювати можна щось виразне, неповторно-своєрідне (хоч би й у негативному розумінні), що має такі прикмети, за які пародист може «зачепитись», а не таке «чисте

УВАГА!

УВАГА!

Уже друкується друга чатина граматики української мови:

Дмитро Кислиця

СИНТАКСА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Книжка вийде з друку на 1 серпня (дуже можливо, що й раніш).

Уже приймаємо замовлення. Ціна за примірник — 1.60 дол. Для Англії та Австралії — 12 шілінгів.

Школам і книгарням — знижка. Замовляти в «Нових Днях».

ніщо», як «Літання білому» В. Барки. Тим то й ця пародія автором не вдалася. Те саме можна сказати про пародію на Емму Андіївську «Планетарний візерунок» та «Божественну лжу» І. Костецького. Зате яскраво спародіював автор наукові тексти Державина та І. Кошелівця: у першого він «підкреслив» важезність фрази та безглузді варваризми, а в другого — його неспроможність упоратися з найпростішими питаннями поетики, що виявилось в таких висловах, як «якщо не помиляюсь», «я не можу та й не маю на те змоги» тощо. Пародія останнього характеру — це знищувальна критика.

Взагалі книжку «Проти шерсти» легко читати, і в цьому теж її плюс. І хоч вона, через її жанри, й не належить до властивої літератури (за винятком кращих гуморесок), але з неї певне явище літературного життя, вона сприяє творенню певної літературної атмосфери на еміграції, і в цьому її користь.

Чималою мірою знецінюють тексти в книжці мовні неправильності: «сміятися над»... (треба: «сміятися з»...), «вільніше континента» (треба: «вільнішого континента»), «билина» (в значенні «бувальщина»), «дітей... щасливіш» (треба «щасливіших»), «гей, короїд» («короїде»), «макогон» («макогін»), «рублі» («карбованці»), «одна мешкаю» («сама...»), «під Різдво» («проти Різдва»), «дечому навчився» («дечого навчився»), «уродини», «пробудилась» («прокинулась»), «джетовий літак» («ракетний»), «нині піст є» («є непотрібне»).

Технічно книжка досить неохайна: в ній же нема навіть показника змісту, а друк нерівний, невизначений. Обкладинка також не найкраще зроблена.

В. ЧАПЛЕНКО

JOSEPH J. RAJCA FURS

921 College St. — Tel.: LE 4-5545
(at Dovercourt)

КУШНІРСЬКА РОБІТНЯ

Хутра на замовлення з різного роду шкірок

△ ПЕРЕРІБКИ,

△ НАПРАВИ,

△ ПОВНА ГАРАНТІЯ.

ОСНОВИ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ГРАМОТИ

Приватні лекції рисунку, малярства та композиції для осіб різного віку дає Петро Магденко в Торонті.

Зацікавлених проситься телефонувати на

LE 5-8545

ОПРАВЛЕНІ РІЧНИКИ ЖУРНАЛІВ

“НОВІ ДНІ”

Кожен річник окремо, гарна полотняна оправа із золотим тисненням, разом 432 сторінки друку.

Ціна за річник 5.00

Замовляти в “Нових Днях”

ДБАТИ ПРО КУЛЬТУРУ МОВИ

Передруковуємо тут з «Радянської України» від 13 червня ц. р. колективну статтю українських молодих мовознавців на тему культури української мови. Стаття цікава хочби тим, що в ній подано чимало інформації про видання словників та інших праць з мовознавства, призначених для найширших кіл громадянства.

Цікава ця стаття також і тим, що вона показує намагання нашого поневоленого народу зробити все, що тільки можливо, щоб закріпити українську літературну мову в найширших колах народу.

Жодних змін (навіть правописних) не робимо, щоб читач уявляв, як нищить російський окупаційний режим нашу мову. Чого вартий, наприклад, такий зворот: «...створення таких словників М. ДеркачЕМ і А. БагметОМ»?..

На жаль, мовознавці в Україні часто-густо не мають відчуття духу нашої мови. Зате мають відчуття страху й мовної залежності від Росії. І позбавитись його не можуть, хоч Сталін умер понад 10 літ тому. Є, наприклад, російський зворот: «Листать книгу». Що й казати, вираз і зручний, і навіть гарний. Але це не значить, що так само можна сказати й по-українському. І от, якийсь «рабослпный» російський вислужник, психологічний раб, творить з нього кальку — «гортати сторінки». Не лише мовознавцєві чи літераторові, а навіть і кожному учневі відомо, що калька не підвищує культури мови, а знищує її цілком. Все такі сторінки «гортає» вся українська комуністична преса, починаючи від Києва і кінчаючи аж Торонтом чи Вінніпегом...

Те саме і з російським виразом «предпринять меры» («вжити заходів»). Якийсь окупантський партійний раб скалькував його на «підприємстві міри (Микола Зеров звав такий, прости Господи, «переклад» «рабським»). Появився цей «новотвір» в окупованій Україні і всі комуністи «за рубежами» падають на нього, як мұхи на мед. Наприклад, редактор торонтського «Українсько-го Життя» Степан Мацієвич у кожному числі своєї газети найменше кілька разів «підприєммає». Та вже Бог з ним — хоче «підприємстві» окупантське мовне каліцтво, то хай собі «підприєммає», але чого ж він так ображається, як я його назву російським окупантським холцєм? А як же я його назву інакше, як він нічого доброго з України (є ж там децо й добре!) не бере, а бере тільки все найгірше, ніби навмисне догоджаючи окупантові?..

Але, як побачать читачі зі статті кїївських мовознавців, в Україні роблять усе, що можуть і що вміють, щоб закріпити українську літературну мову в народі. І це добре. Хто зна, може щось з цього й вийде...

РЕДАКЦІЯ

Українська літературна мова в радянську епоху досягла такого рівня, що про неї можна з повним правом говорити як про одну з найбагатших мов світу. У її словниковому складі є все потрібне для вираження всіх понять, покликаних

Н О В І Д Н І, ЛПЕНЬ/СЕРПЕНЬ, 1963

до життя розвитком науки, культури, техніки, суспільним прогресом. Найскладніші поняття із різних галузей людського пізнання, найтонші почуття і відрухи людської думки можуть повно і точно відображуватись засобами сучасної української мови. Ми пишаємось тим, що українською мовою перекладено праці Маркса, Енгельса, Леніна, світової класичної літератури, твори найбільших велетнів людського духу. Ми пишаємось тим, що українська мова ввійшла в різні сфери суспільного життя української соціалістичної нації і достойно їх обслуговує. Українська літературна мова через пресу, радіо, театр, кіно, школу проникає у найвіддаленіші куточки нашої республіки і повсякденно впливає на загальнонародну як писемну, так і усну українську мову.

Українською літературною мовою в наш час користуються мільйонні маси українського народу, в минулому носіїв територіальних говорів, професійних та соціальних діалектів, які, засвоївши літературні норми, не повністю позбулись ще своїх розмовних елементів. Засвоєння української літературної мови, якому сприяють і школа і преса, потребує активного втручання мовознавців. Воно повинно здійснюватись як шляхом боротьби за літературні норми в галузі вимови, правопису, граматики, лексики та фразеології, так і шляхом боротьби за піднесення культури висловлення, за свідоме розрізнення і вдале застосування стилістичних засобів в різних типах мови і мовлення.

У програмі КПРС говориться, що одним із головних завдань в ідеологічній роботі є піклування про розквіт літератури, мистецтва, культури, про створення всіх умов для найповнішого виявлення особистих здібностей кожної людини, про естетичне виховання всіх трудящих, формування в народі високих художніх смаків і культурних навиків.

Висока культура мови є найголовнішим засобом піднесення загальної культури і її показником.

Питання культури мови перебувають в полі зору широких кіл громадськості республіки. Нерідко це питання піднімається на читачьких конференціях, у виступах письменників, на сторінках преси. Проте інколи замість обговорення конкретних заходів, спрямованих на дійове і ефективне піднесення культури мови, можна почути безпредметні розмови, що впливають із неглибокого знання справи і суб'єктивної оцінки окремих мовних явищ. Трапляється й таке, що окремі газети і журнали друкують статті, в яких мовні рекомендації йдуть всупереч традиціям і тенденціям розвитку української літературної мови. Деякі автори таких мовних порад орієнтуються при цьому на своє особисте мовлення, або, в крайньому разі, на говірку рідної місцевості, забуваючи при цьому, що літературна мова — це синтез мовної діяльності багатьох поколінь всього українського народу.

Ще гірше, коли зовсім некомпетентні люди беруться визначати і пропагувати мовні норми,

самі не володіючи елементарною культурою висловлення. Ось один із таких прикладів: «Люди з нетерпінням чекають поїзда. Один з чекаючих побачив наближення його. Щоб повідомити про це інших, він говорить: «Іде!» І всі присутні зрозуміли, про що йде мова»*).

На щастя, такі випадки мовного безкультур'я поодинокі і не вони визначають рівень досліджень у галузі культури мови.

Мовознавці нашої республіки чимало зробили і роблять для дальшої нормалізації української літературної мови та її стилістичного удосконалення. Протягом останнього десятиліття з'явилися такі фундаментальні праці, як академічний курс сучасної української мови, курс історії української літературної мови, ряд вузівських посібників з сучасної української мови та загальної стилістики. Видано однотомний і завершується підготовка двотомного російсько-українського словника, в цьому році виходить останній — шостий том великого українсько-російського словника, друкується двотомний «Словник мови Т. Г. Шевченка», готується десятитомне видання тлумачного словника української мови. Нещодавно вийшов з друку словник технічної термінології і ряд галузевих термінологічних словників. Широкою популярністю користується словник наголосів і перевиданий орфографічний словник.

Значною подією в науковому житті Радянської України була конференція з питань культури мови, що проходила в лютому цього року в стінах Київського державного університету. Матеріали конференції підготовлені до друку Інститутом мовознавства Академії наук УРСР; він готує також колективну монографію «Закономірності розвитку усної форми сучасної української літературної мови» і приступив до роботи над п'ятитомною колективною працею «Сучасна українська мова» (одним із томів якої буде «Стилістика української мови»).

У видавництві Академії наук друкується посібник з культури української мови і фразеологічний словник; видавництво «Радянська школа» випускає науково-популярну працю з питань правильної вимови, збірник вправ з стилістики та посібник з орфографії та пунктуації.

Звичайно, цим не обмежується і не може обмежуватися робота мовознавців в галузі української літературної мови в боротьбі за її високу культуру. Спеціальних праць, присвячених культурі мови, поки що мало. Так, одна з популярних робіт на цю тему, брошура А. П. Коваль «Про культуру української мови» (К., 1961), як справедливо відзначалось у пресі, обмежується порівняно невеликим колом питань.

Невідкладними завданнями мовознавців республіки є створення ряду масових посібників і науково-популярних брошур. Слід запозичити досвід російських, польських, чеських мовознавців у виданні такого типу словників («Правиль-

А. М. Гольдберг. «Про культуру мови». К., 1959.

ность русской речи», словник правильної польської мови та ін.).

Ці науково-популярні словники принесли б найбільше користі тоді, коли б укладались з урахуванням особливостей різних груп читачів: адже добір матеріалу і його організація для учнів середніх і старших класів був би зовсім іншим, ніж для студентів і вчителів; помітно відрізнявся б від двох попередніх — і обсягом, і якість — словник правильної української мови, розрахований на працівників преси та видавництва (він стосувався б насамперед особливостей писемної мови).

Давно відчувається потреба у створенні такого словника, в якому б розглядалося вживання слів близьких звучанням, але відмінних змістом (так звані пароніми), бо шкільні підручники не можуть передбачати усіх можливих випадків змішування у вживанні малознайомих — насамперед іншомовних слів у мові учнів (йдеться про слова типу факт і фактор, афект і ефект, дефектний і дефективний та ін.).

Загальновідомо, що навіть перекладний словник іншомовних слів (за ред. І. В. Ляхіна та Ф. М. Петрова) давно вже став бібліографічною рідкістю — придбати його неможливо. А потреба в словнику іншомовних слів, розрахованому насамперед на молодь, що навчається — величезна.

Розмови про потребу видання синонімічного словника ведуться вже давно, але більш-менш повний словник синонімів наукового типу ще не створений. Ніхто не заперечує, що укладання синонімічного словника — справа надзвичайно складна й відповідальна, вона потребує кропіткої праці цілого колективу (про це свідчать хоча б спроби створення таких словників М. Деркачем і А. Багметом).

Дуже потрібний також російсько-український словник приєднаних конструкцій, бо саме тут найчастіше і проявляється мовна невправність, а то й просто безпорадність (йдеться про відповідники типу *доволен тобой — задоволений з тебе, соответственно чему — відповідно до чого, заслуживает внимания — заслуговує на увагу* та ін.). Свого часу ця корисна праця вже розпочиналася І. Г. Чередниченком; її слід продовжити.

Поряд із словниками потрібні видання різних типів довідників і посібників з питань культури мови (з урахуванням сфери спілкування читачів, вікових та професійних особливостей їх). Ми вже маємо досвід укладання такого типу посібників для лекторів і пропагандистів. Не менш потрібні вони і для інших груп читачів (для учнів, студентів, учителів, працівників преси і видавництва, робкорів, сількорів та ін.).

Мовознавці України, виступаючи з лекціями та бесідами про культуру мови перед різною аудиторією, вже нагромадили достатній матеріал; він чекає тільки опрацювання.

Популярні брошури про мовну творчість кращих українських письменників — майстрів слова допомогли б читачеві виробити свідоме ставлення до мови художньої літератури, допомогли б їм

активно збагачувати свій словник і підвищувати мовну і загальну культуру.

Вихід у світ цих конче потрібних видань буде конкретно відповіддю мовознавців республіки на запити широких мас трудящих щодо культури мови і мовлення. Але боротьба за удосконалення усного й писемного висловлення — це не вузько професійна справа, яка вирішується в стінах академічних установ і на мовознавчих кафедрах. Активну участь у ній беруть широкі кола громадськості, зокрема представники культурно-освітнього фронту, письменники, працівники редакцій і видавництва.

Проте їх втручання не мусить, як це інколи трапляється, носити характеру втискування мови в прокрустове ложе особистих смаків і уподобань; в ньому повинне відобразитись уміле кори-

сування скарбами української живої мови, без ухилів у бік її примітивізації, стандартизації засобів вислову або навмисної архаїзації.

Великі завдання стоять перед працівниками преси, театру, кіно, радіо, телебачення, які повинні бути не тільки носіями зразкової української вимови, але й активними учасниками боротьби за культуру мови.

Спільними зусиллями мовознавців, працівників освіти, науки, культури і широкої громадськості буде забезпечене виконання накреслень партії в галузі національної політики, спрямованої на дальший розвиток мов народів СРСР, які в умовах братерської дружби і взаємного довір'я розвиваються на основі рівноправності і взаємозбагачення.

А. КОВАЛЬ, В. КОПТИЛОВ, В. РУСАНІВСЬКИЙ, З. ФРАНКО.

НАШ КОМЕНТАР

І ХОЧЕТЬСЯ, І КОЛЕТЬСЯ...

ПРО ОСТАННІЙ ПЛЕНУМ ЦК КПРСоюзу

ОСОБЛИВОСТІ ПЛЕНУМУ ТА ЙОГО ПРОГРАМА

Нечуване, мабуть, в історії цієї партії — майже весь пленум ЦК КПРСоюзу, що відбувся в червні ц. р., присвячено ідеологічним проблемам. Другою відмінною цього пленуму була його «демократичність» — у пленумі, крім членів ЦК, взяли участь також і партійні відпоручники з ділянки так званої ідеологічної роботи: агітатори-пропагандисти, керівники мистецьких та наукових установ, «правильні» письменники та мистці, вчені і т. д. Разом було понад 2.000 осіб. Фактично це був не пленум ЦК, а ідеологічна конференція на партійних «вершинах».

На пленумі стояло лише одне питання: ідеологічна проблема і способи утримати в покорі збунтовану творчу інтелігенцію, особливо молоду її частину, яка творчо виявила себе вже в посталінській добі.

Основну доповідь зробив секретар ЦК, керівник його ідеологічного сектора Л. Ф. Ільчов. З доповіддю також виступив Микита Хрущов.

ПРО ЩО І ЯК ВОНИ ДОПОВІДАЛИ?

Обидві доповіді — Ільчова і Хрущова — побудовані в сталінському дусі: вони безконечно довгі і безнадійно нудні. На них вибито тавро не науковості, навіть не пропагандивності, а звичайної дешевої агітки й партійної демагогії, що веде до беззмінності й непереконливості.

У доповідях знову перепало Сталінові (Не думайте, мовляв, товариші, що ми хочемо вернуться до метод порочного культу особи!), тисячу разів присягалася вірність «ідеї Маркса-Енгельса-Леніна». Стиль доповідей і виступів, як і вся атмосфера пленуму, — чисто сталінські: керівники промовляють, а «Пленум палко схвалює ідеї і положення, сформульовані у виступах товариша

М. С. Хрущова...». Жодного сумніву, жодного виступу проти, жодного натяку на самостійну думку. Бодай в опублікованих матеріалах цього нема. То що це, як не сталінський стиль праці? Що це, як не сталінізм? Ленінізм? Ні, бо Ленін дозволяв хоч інколи висловитись проти. По смерті Леніна у російській імперській партії опозиція і власна думка члена партії не існує.

Для доказу наведемо приклад з виступу Хрущова, який має банальний агітаційний заголовок: «Марксизм-ленінізм — наш прапор, наша бойова зброя»:

«За 18 років, що минули після закінчення Великої Вітчизняної війни, радянський народ під керівництвом партії добився видатних успіхів. Темпи нашого зростання по ряду найважливіших галузей народного господарства характеризуються такими показниками збільшення виробництва:

сталі — з 12.3 мільйона тонн у 1945 р. до 76.3 мільйона тонн у 1962 році;

чавуну — з 8.8 мільйона тонн до 55.3 мільйона тонн;

прокату — з 8.5 мільйона тонн до 59.2 мільйона тонн» і т. д.

Ми віримо у правдивість цих даних. А все таки це безприкладна демагогічна самохвальба, це неповага не тільки до партійного активу, якому ці дані подаються і він їх сприймає з «бурхливими оплесками», а це навіть непошана до самого себе.

Уявімо собі, що Аденауер скличе з'їзд своєї партії і скаже: «Дорогі панове, ми здобули нечуваних успіхів тільки завдяки нашій партії і моему мудрому керівництву. Напр., Зах. Німеччина у 1945 р. виплавила 1 кілограм сталі, а в 1962 р. вже 50 (чи й 60) мільйонів тонн» і т. д.

Ці дані також були б правдиві, але Аденауера його партія за це не привітала б «бурхливими

оплесками», як Микиту Хрущова на пленумі, а негайно викликали б амбулянса і відвезли б його у божевільню.

Але в СРСР це сприймається як нормальне явище. Може хтось подумає, що в СРСР усі божевільні? Ні, нормальні й розумні люди, які все чудово розуміють, але вони змушені поводитись, як божевільні, бо відчувають, що сталінізм сьогодні ще там не тільки існує, а й процвітає.

На отаких фактах «здобутків і успіхів» побудовані доповіді і Ільчова і Хрущова, хоч нормальні люди могли б побудувати на тих самих фактах нормальні доповіді. Читати це все дуже важко й дуже неприємно. Людину огортає безнадія й страх, вона наочно переконується, як важко сталінським вихованцям позбутися «порочних методів керівництва, яких вони навчилися за страшних часів культу особи товариша Сталіна».

А ПОДІЇ РОЗВИВАЮТЬСЯ ЦІЛКОМ НОРМАЛЬНО...

Чи сталося щось несподіване, щось надзвичайне, що імперська російська партія вирішила відбути поширений пленум ЦК, щоб обговорити надзвичайний стан в ідеологічній ділянці своєї країни? Ні, відбувається те, що всі передбачали, і що, мабуть, передбачали й самі керівники КПР Союзу. Так званий «комунізм» не належить до нормальних явищ. Це «соціальна культура», яка не може існувати в нормальних природних умовах — вона потребує теплиці, у якій замість нормального сонця має сяяти «ясне сонечко із зореносного Кремля», а поживою має бути терор НКВС.

Керівники СРСР були настільки розумні, що вчасно побачили, що справи кепські, тому припинили терор, підняли залізну заслону над кордонами, словом, пішли на якусь позірну демократизацію. Цілком нормально, що в середині країни «зашуміло». Дійшло до того, що група творчої інтелігенції послала в секретаріат ЦК заяву-рекомендацію, щоб співіснування СРСР з капіталістичними країнами поширити й на ідеологічну ділянку. Для Микити Хрущова «це значить дати можливість ворогові чорнити все найдорожче для нас, заохочувати наклепи, сприяти розтлінню народу...».

Звичайно, коли авторам цього листа «побатьківському вияснили справу», то вони його відкликали, заявивши, що їх «Чорт попутав!» М. Хрущов не називає осіб, але каже, що багатьох з них знає особисто, хоч «Навряд чи були вони в нормальному стані, коли підписувались під цим листом. В їх чесності ми не сумніваємось».

Як боїться російська імперська партія своїх мистців, видно хочби з таких слів М. Хрущова:

«ЦК КПРС пішов на зустріч працівникам кіно і погодився з тим, щоб вони мали свою творчу спілку. Ми за самоврядування в мистецтві і за творчі спілки, якщо це допомагає розвиватися мистецтву в правильному напрямі. Але якщо хто-небудь розраховує спертися на спілки для боротьби проти лінії партії в мистецтві, той глибоко помиляється. Таким людям ми скажемо, що ні

за якою із спілок ми не визнаємо керівної ролі в суспільстві, крім однієї спілки — нашої Комуністичної партії. (*Бурхливі оплески*). Всі інші спілки, які спробували б спрямувати свою діяльність проти політики партії, неминуче зітнулися б з партією, з народом. Це говорить в порядку попередження. Краще попередити вчасно, ніж чекати, коли справа зайде глибше, і тоді попередження буде недостатнім. Тому краще заздалегідь домовитися».

Сказано досить виразно, коментарі зайві. Хіба нагадаємо, що працівникам кіно треба було чекати аж десять літ по смерті Сталіна, щоб їм ласкаво дозволили організувати свою творчу спілку, яка не сміє керувати творчим процесом...

У такому ж дусі і стилі побудована і вся величезна доповідь Л. Ільчова.

З ЧИМ ЖЕ БОРЕТЬСЯ ЦК КПРС?

У всякому разі не з абстракціонізмом, як де-хто думає на еміграції. Правда, «модерністські» вибрики згадуються в обох доповідях, але про них нема жодної згадки в постанові на доповідь Л. Ільчова.

Сама постанова дуже довга, понад міру розводнена, що свідчить про безсилля партії на ідеологічному фронті. Складається вона з трьох частин: 1. довжелезний декларативний вступ, у якому стверджується «осяги» партії і домагання узгодити ідеологічну працю з програмою партії; 2. перший розділ самої постанови, у якому загальними фразами накреслено вимоги партії в ідеологічній праці; 3. другий розділ постанови, у якому сказано (теж загальною, просто списано з постанов партійних пленумів і з'їздів ще з часів Сталіна), як виховувати членів партії, комсомолу, як мусять працювати ради депутатів, як провадити ідеологічну працю на селі. Цього розділу можна не тільки не читати, а навіть і писати його не треба було — це банальна партійна водичка.

У фактичній постанові (у першому розділі її) є на початку два відступи, заради яких, мабуть, і скликався пленум:

«*Радянський патріотизм* (Підкр. оригіналу. Ред.) по суті своїй інтернаціональний і несумісний з тенденціями до національної обмеженості, в якій би формі вони не виявлялись. Любов усіх народів СРСР до своєї багатонаціональної Батьківщини органічно поєднується з почуттям поваги і братерської дружби до народів інших соціалістичних країн, до трудящих усього світу».

Далі йде розжовування цієї тези, у якому зазвучує на увагу таке місце:

«Пленум зобов'язує партійні організації посилити роботу по вихованню трудящих в дусі соціалістичного інтернаціоналізму (Підкр. оригіналу. Ред.), зміцнюючи братерську дружбу народів Радянського Союзу — найбільше завоювання соціалізму, активно сприяти взаємозбагаченню культур народів СРСР, вести непримиренну боротьбу проти будь-яких проявів націоналізму: місництва, проповіді національної винятковості і відосібленості, ідеалізації минулого, вихвалання реакційних традицій і звичаїв. Націоналізм за своєю

природою ворожий соціалізму, марксистсько-ленінському світоглядові, дружбі народів, суперечить об'єктивному процесові розвитку і зближення соціалістичних націй».

Сказано виразно. Ще в доповіді Л. Ільчова закликається комуністів «дути в одну дудку», бо якщо вони «розбредуться по національних куточках і почнуть кожний дути в свою національну дудку, не рахуючись з корінними, основоположними принципами марксистсько-ленінського вчення, — це лише утруднить остаточну перемогу комуністичної ідеології».

Далі той же Л. Ільчов попереджає, що «вороги соціалізму» «навіть культурні зв'язки між країнами намагаються використати в підривних цілях».

Словом партія на смерть перелякана наступом «буржуазної ідеології».

І ЧОГО Ж МОЖНА СПОДІВАТИСЬ?

Нема найменшого сумніву, що СРСР стоїть сьогодні перед величезними труднощами. Якби там сьогодні була економічна криза, навіть повний провал господарчих плянів, то це не було б таке страшне, як криза ідеологічна. Сьогодні в СРСР зіткнулись дві сили: КПРС і «партія безпартійних», як її назвав сам Микита Хрущов у своїй промові. Покищо відбуваються тільки «авангардні бої», відбуваються сутячки розвідчих загонів. Коли дійде до «генеральної схватки» — сказати сьогодні важко. А що такі бої відбуваються, то це признав і сам М. Хрущов:

«Ті, хто хоче бути поза політикою партії і заперечує партійність в ідеології, становлять немовби партію безпартійних, вільно чи невільно виступають проти нашої партії, проти нашої ідеології, проти нашої дійсності».

Оцінка становища щира, одверта і правдива — заперечити тут М. Хрущову важко. КПРС пробує піти на мир з «партією безпартійних», пробує взяти народ шантажем, залякуванням, переконуює його, що він не має виглядів на перемогу. Тільки з цією метою і скликано пленум.

Та тут виникає інше питання: чи пленум розв'язав проблему? Чи довгі промови з найпримітивнішою аргументацією переконали творчу інтелігенцію і вона справді одноставно вигукнула «Чорт попутав!» і цілком щиро відкликала всі свої претензії й вимоги до партії? Очевидно, ні. І це знають усі, а найкраще це знають М. Хрущов та Ільчов. Вони сьогодні уподібнюються до поганих лікарів, які пленумом тільки припудрили пістрякову пухлину, але не вилікували її.

Виходів з цієї ситуації може бути тільки два: поворот до фізичного терору або дальша демократизація режиму. Ми не беремось остаточного визначати, на який з них сьогодні піде провід російської окупаційної партії, хоч про негайний поворот до терору тепер не може бути й мови, бо більшість партії проти терору, а крім того, ще й відсутній апарат для його практичного здійснення. Тому нам видається, що українська еміграційна преса помиляється, запевняючи, що поворот до терору не тільки станеться, а вже стався. Якщо

преса видає те, чого вона хоче, за те, що є, то в цьому її слабкість, а не сила.

Наведемо приклади висловлювань преси. Катлицький щоденник «Америка» (Філадельфія, США) у числі від 21 червня ц. р. в редакційній (за підписом Ф. Рафальського) пише:

«Без сумніву СРСР і Хрущов зокрема знаходяться у страшенно важкій внутрішній ситуації. Вона полегшується до великої міри уступками і нерішучістю західних держав, особливо їхніми намаганнями до порозуміння. Але ця важка ситуація не зникає. Тому як вихід започатковано повернення до терору часів Сталіна. За його допомогою будуть зліквідовані не лише «шпигуни й диверсанти», але й письменники і маляри, яких критикував Хрущов на сторінках преси».

А щоденник «Свобода» (Джерсі Сіті, США) у редакційній від 5 липня ц. р. пише теж саме:

«З приведених висловлень Хрущова виходить логічно, що очолювана ним партія не завагається перед фізичними репресіями у відношенні до непокірних письменників та мистців ні навіть перед їх фізичною ліквідацією — убиттям, якщо цього вимагатиме інтерес партії».

У такому стилі й дусі висловлюється більшість нашої преси. Ми цього погляду не поділяємо. На нашу думку, провід КПРС мусить піти іншим шляхом — шляхом більшої демократизації режиму. Дуже можливо, що фізичний терор прискорив би падіння режиму, але не можна видавати своє побожне бажання за реальність. На жаль, керівники КПРС мудріші, ніж би нам хотілось. До речі, М. Хрущов і Л. Ільчов призна-

ГАРНИЙ ПОДАРУНОК ДІТЯМ

“СОНЯШНИК”

ШІСТЬ РІЧНИКІВ

оправлені у три великі книжки
(у Кожній по 440 сторінок друку):

1. За 1956 і 1957 роки — ціна: 6.50 дол.
2. За 1958 і 1959 роки — ціна: 6.50 дол.
3. За 1960 і 1961 роки — ціна: 6.50 дол.

Купіть ці три книжки і позбавитесь клопоту: що дитині дати прочитати, чи що їй прочитати, бо

● У цих трьох книгах знайдете відповідні матеріали на кожному пору року, на кожне політичне чи релігійне свято.

● У цих трьох книгах знайдете матеріали з історії та географії України.

● У цих трьох книгах знайдете твори найкращих сучасних дитячих письменників і письменників-класиків.

● У цих трьох книгах знайдете багато добрих ілюстрацій майже до кожного твору. Обкладинка кожного числа видрукувана у двох кольорах.

Книжки гарно оправлені в полотно, із золотими витисками.

Замовляти в “Нових Днях”.

лись на пленумі, що частина проводу була проти деєталінізації. Саме цим треба пояснювати неємілівість і обережність та вагання, з якими деєталінізація СРСР відбувалася.

Так чи інакше, а факт, що СРСР сьогодні стоїть перед проблемою, від розв'язання якої залежить не тільки темп нашого визволення, а у великій мірі й доля світу. І квапитись з висновками не єміємо. Наш обов'язок сьогодні є: солідно і спокійно вивчати становище, накопичувати факти.*)

П. ВОЛИНЯК

*) Усі цитати беремо з «Літературної України» від 30 червня ц. р. і з «Радянської Культури» від 20 і 23 червня ц. р.

Прекрасне поруч

Травень — початок масових туристських поїорожей, екскурсій. Всі ми вже роздумуємо над тим, куди податися на час канікулів чи відпусток. Одних ваблять Карпати, інших — скелястий Кавказ чи далекі Саяни. Багато хто мандруватиме по Україні. У нашій республіці безліч місць, що причарують вас мальовничою природою, чудовими архітектурними пам'ятниками, своєю незвичайною історією. Одне з них — парк Олександрія у Білій Церкві. З Києва туди можна дістатись автобусом за якихось дві години.

Парк виник ще наприкінці XVIII століття. Тоді це були володіння польського вельможі Браницького, а згодом — його дружини Олександрії Браницької, яка заходилася розбудовувати парк, названий її ім'ям.

До початку 30-х років XIX століття на мраморові та бронзові статуї, вази та інші твори мистецтва, на декоративне оформлення та рідкісні рослини для оранжереї витратили близько чотирьох мільйонів карбованців золотом. І це не враховуючи праці сотень кріпаків. Саме вони були справжніми творцями чудес Олександрії. Вони перетягували кам'яні брили вагою 6—8 тонн для штучних каскадів і водоспадів. Під керівництвом відомих на той час спеціалістів кріпаки спорудили ставки, насадили дерева...

Багато чого тут робилось і перероблялось залежно від смаків власників і уподобань запрошених садівників та архітекторів. У середині XIX століття західню частину парку пристосували для полювання, створили фазанник, збудували мисливський павільйон. Звичайно, ніхто, крім вельмож, тут не полював. Простим людям заходити сюди взагалі заборонялося. Територія парку була оточена глибоким ровом.

Але за час свого існування, Олександрія не тільки будувалася, а й зазнавала значних руйнувань: парк спустошили в роки громадянської війни, але особливого нищення він зазнав під час минулої війни.

В 1946 році парк перейшов у відання Академії наук УРСР. Відтоді Олександрія впорядку-

валася, тут ведеться науково-дослідна робота.

Тепер Державний заповідник — парк Олександрія — займає площу близько 180 гектарів. На любителів природи й мистецтва тут чекає багато приємних несподіванок. Парк розташований у мальовничій місцевості. На півдні його омиває чарівна Рось, та сама Рось, яка, розливаючись «рукавами й рукавцями поміж зеленими острівцями, розсипалась по камінні, переливаючи білу хвилю з каменя на камінь, то вигинаючи воду, наче шию лебедину, то розбиваючи її білими краплями в білій, легкій, як пух, піні...».

Так писав про Рось наш славетний Іван Семенович Нечуй-Левицький.

Вийдіть на Палієву гору і погляньте з її вершини на неозорі далі, барвисті соковиті луки, що неповторним килимом стеляться за Россою, і ви, напевне, погодитесь, що важко знайти інший такий мальовничий куточок.

Береги річки місцями стрімкі. Стрічаються тут гранітні скелі й великі оголені крутолобі виступи, а на пологішому березі — піщаний пляж. Тут можна покупатись. Влітку вода в Росі тепла й лагідна.

Джерела й струмки на дні балок створили добрі умови для спорудження гребель і влаштування ставків з каскадами й водоспадами. У середній і східній балках є навіть радіоактивні джерела.

Східня балка найбільша. Вона починається за межами парку. Тут зблискують серед густої зелені три сполучення між собою великі декоративні ставки. У середній балці — також три, але менших, а в західній — ще один великий ставок. Ця мініатюрна «країна озер» густо обсаджена розложистими деревами. З фотографічною точністю відбивається у прозорій воді їхнє зелене віття. Більшість дерев тут досягла 100—150-річного віку, пори найбільшої краси. Ваблять око групи вікових дубів і лип серед просторих галавин. І поряд з неповторним у своїй красі диким буянням польових квітів — червоні, білі, рожеві троянди. Усе це разом з унікальними архітектурними спорудами справляє незабутнє враження.

Б. ВАЛУЄНКО, В. ГАВРИЛОВ.

(«Зміна», ч. 5, 1963, Київ).

ПОЇЗДИ МАЙБУТНЬОГО

У багатьох країнах учені та інженери наполегливо шукають засобів докорінної реконструкції сучасного залізничного транспорту. Уже є кілька проєктів щодо цього. Один з них передбачає створення електро-поїздів, які ходитимуть одразу по двох коліях двоколійної магістралі. Ширина такого поїзда має бути 7 м; кожен вагон матиме 4 візки з 16 колесами.

Автори іншого проєкту пропонують, щоб колія була завширшки 12 м (відстань між двома рейками). Ширина вагонів такого поїзда була б близько 20 м, а загальний тоннаж для перевезень — 30—50 тис. тонн. Газотурбінний атомовий локомотив потужністю 50 тис. кінських сил везтиме такий велетенський поїзд із швидкістю до 150 км на годину. Пасажир знайде тут для себе багато вигод, бо вагони не відрізнятимуться від першокласних салонів океанських кораблів.

ДЕЩО ПРО МОВУ «СВОБОДИ»

Як відомо, наші люди в Україні заходилися тепер коло підвищення якості української літературної мови. За цю справу взялися там журналісти, письменники, вчителі і «просто громадяни». Не легко це їм там робити, особливо відбрикуватися від «другої рідної мови» — російської, але вони все таки дещо роблять. Тож тим природніше було б сподіватися, що й у нас тут, у вільному світі, де ніхто «другої рідної» не накидає, заворушаться журналісти, письменники тощо. Але, на жаль, досі в нас такого руху щось не чути, немов би в нас у цій царині все гаразд. Обвинувачувати русифікаторів в Україні ми завжди готові, у таких випадках ми стаємо в гордо-войовничу позу й виголошуємо на цю тему грізні промови чи пишемо довжелезні статті. Але... але в себе під носом ніяких помилок не добачаємо.

Така позиція характерна й для джердиситської газети «Свободи». У ній також частенько з'являються статті на цю тему — про русифікацію української мови в Україні. А тим часом відомо, що в цій найпоширенішій серед нашого емігрантського суспільства газеті мова чи не найгірша. Звичайно, змагатися на першість у неписьменності могли б і інші наші газети (от хоч би й торонтське «Вільне слово»), але «Свободі», найстаршій віком (70 років!) і, кажу, найпоширенішій у нас газеті, час би вже стати понад цим змаганням, час би їй уже не пасти задніх, а, навпаки, вести в мовній справі перед. На жаль, цього навіть приблизно немає... А мова в цій газеті така погана, що про неї майже... не можна писати. Так, не можна, і я це доведу зараз. Коли я подумав був про цю тему, я хотів написати статтю про мову тільки одного числа «Свободи», будь-якого, взятого навмання. Та коли я таке число взяв і тільки поверховно його мову проглянув, то побачив, що треба було б написати цілу книжку, щоб перелічити й описати — не скажу помилки й огріхи, а справжнісінькі нісенітничі. Тим то я мусів обмежитись тільки оцією коротенькою статейкою, щоб хоч поставити перед видавцями та редакторами «Свободи» це болюче питання. Може, подумав я, вони схаменуться і щось таки зроблять.

Загально сказавши, в «Свободі» мова більш-менш можлива тільки на другій сторінці і почастіше, може, на третій, де містяться матеріяли, надслані іззовні, від сторонніх авторів, а решта — це жахливе мовне безладдя, нехлюйство й неписьменність. Особливо болюче враження справляє перша сторінка, сторінка, що мала б бути обличчям газети. А це ж безпосередня «творчість» самих редакторів «Свободи»! Леле, чого тут тільки й немає, який дикий бур'ян тут тільки й не красується! Досить проглянути тільки самі заголовки, щоб переконатися в цьому. От у них один раз сателіт «оточує Землю», другий раз «окружує», тобто оточує (чи «окружує») суцільним кільцем, як це можна бачити біля плянети Сатурна. Таку нісенітничу могла написати тільки людина, яка втратила цілком чуття мови. А тим часом є ж добрі українські слова для цього

випадку — «сателіт кружляє (чи літає) навколо Землі». Або ще таке: вони пишуть однаково про «інсталяцію прапора» і про «інсталяцію митрополита», тим часом як в українській мові «інсталяція» — вузько-технічний термін, і можна говорити тільки про інсталяцію якогось апарата, напр., телефона. Дуже часто вживають вони слова «нараджуватись» в розумінні «радитись», думаючи, що, коли є іменник «нарада», то може бути й таке дієслово. Та й не тільки окремі слова псують їхні заголовки, а й їхня синтакса та мовостиль. От, наприклад, заголовок: «У день прапора — всюди зірки і смуги». Що значить «всюди зірки і смуги»? Чи вони окремо в повітрі літають? А мова ж тут тільки про «смугасті (чи «смугнасті») із зірками прапори»! Або «смугнасто-зірчасті прапори». Або ще ось такий заголовок: «Президент заповідає законне зрівняння всіх громадян». Чи це не та «зрівнялівка», що її не допускають навіть більшовики?

Ну, алеж люди читають не тільки заголовки, а й те, що надруковано під ними. І от тут можна сказати, що навіть у найменшій замітці можна знайти приклади на будь-які мовні не правильності — лексичні, граматичні, стилістичні, правописно-пунктуаційні, ба навіть фонетичні, хоч «фонетику» не так уже видно в практичному правописі. Тут можливості «вибору» такі великі, що годі вирішити, що варто, а чого не варто в цій малій статті згадувати. Згадаю передусім деякі чужомовні слова, що їх можна б не вживати. Чому «Свобода» уперто тримається за безглузде в українському тексті «амбасадор»? Невже «посол» таке вже осоружне? Згадаймо оповідання М. Коцюбинського «Посол до чорного царя»! Чому «конкляве», а не «конклав»? Навіщо вживати неправильно утвореного «радіових»? Для чого вживати «стейт», коли, згідно з абрєвіатурою «ЗДА», треба б «держава»? Далі можна відзначити галицькі провінціалізми: «принимання» (приймання), «спротив» (опір), «одинокий» (єдиний), «впис» (запис). Немало в них і русизмів (хоч вони начебто й проти русифікації української мови): «монах», «монашка» (чернець, черниця), «довг» (рос. «долг», укр. «борг»), «вмішуватися» (втручатися), «нарада продовжується» (триває), «першенство» (першість), «величаві» тощо. Є в них і власні словотвори, напр., «вітрогон» в розумінні «плянєр» (хоч «вітрогін» в українській мові — «вентилятор»; на позначення плянєра Р. Купчинський створив був добрий термін «ширяк» — бо «орел ширяє в небі», — але він, цей термін, не ввійшов до вжитку), «безтяжіння» (люди думають, що досить тільки написати двоє слів разом, щоб вийшло одно слово із закінченням «безваговість»). У прикметниках, крім отого, згаданого вже «радіових», — чому «бритійський», коли держава зветься «Британія», а не «Бритія» (треба «британський»)? чому «канадійський», а не «канадський» (це ж від «Канада», а не від «Канадія»)? У фонетиці в них немає й найменшої спроби якось відбивати милозвучність української мови, тим то вони вживають тільки сполучника «і» («студенти і студентки»), зовсім не дбають про чергування «в — у», тим то в них

раз-у-раз трапляються такі щелеполамні звуко-сполучення, як от «обговорював вже». Вони уперто пишуть «кол» (род. в мн. від «коло», треба «кіл»), вони пишуть «перешкаджати» тощо.

Виписувати тут синтаксичні незграбності я не можу, бо треба було б наводити цілі речення, а в мене на це місця немає, згадаю тільки, що вони часто будують конструкції із формами слова «мав, мав би», які перекручують зміст: напр., «він мав це зробити», коли він фактично вже зробив. З правописних помилок треба б тут згадати вперте писання «Нью Йорк» замість «Нью-Йорк», з якого вони зробили такого ж божка, як і з «ЗДА». А взагалі важко сказати, якого вони правопису додержуються.

Не можна не відзначити жахливого хаосу, що панує в текстах оголошень. Звичайно, редактори «Свободи» можуть сказати, що це не їхні помилки, а тих замовців, що платять гроші і, може, навіть вимагають, щоб нічого не змінювали. Але в добрій редакції редактори повинні вимагати, щоб замовці або давали нормальні тексти, або згоджувались на редакційне їх упорядкування; можна б навіть друкувати таке попередження. Ось, наприклад, часто трапляється в оголошеннях слово «попис», — такого слова немає в українській літературній мові, це непотрібний польонізм. Слово «річниця» — також непотрібний польонізм, хоч воно й є в деяких словниках (але не в Грінченка). Слово «аплікація» не має в українській мові значення «анкети», в ній немає й слів «лодкування», «горожанин» (громадянин), «градуант» і багатьох інших, уживаних в оголошеннях. Та біда не тільки в окремих словах, а й у граматичних конструкціях. Напр., що значить «Ковбаснюк агенція»? Може, «Ковбаснюкова агенція»? А як треба розуміти фразу «досвідчені робітники до управи землі», коли «управа» — правління? Або таке: «Старша жінка шукає праці на виїзд до товариства». Що це за праця «на виїзд до товариства»?

Знов кажу: немає змоги виписувати більше таких помилок, абсолютно неможливих в українській літературній мові. Але я думаю, що й цього досить для того, щоб зрозуміти шкідливість такого редагування для української мовної культури, бо цю свою мову-каліч «Свобода» розносить по всьому світу, привчаючи до неї несвідомих читачів, а свідомих відштовхуючи від українського слова на чужині. Це також значить, що «Свобода» погано виконує ту «службу своєму народові», що про неї написано ліворуч біля її назви.

Звичайно, я далекий від думки, щоб обвинувачувати працівників редакції в свідомому недбалстві, але й не можу не критикувати з боєм у серці: чому ж тоді таке там діється? Та ж серед працівників редакції є й добрі знавці української мови! Крім того, є ж тепер усякі підручники, словники, є вже вироблена українська газетна мова, непогані зразки якої можна знайти хоч би в новоульмівських «Українських вістях», де пишуть люди, що вчилися в нормальних українських школах. Та й з «Радянської України» не гріх би було дещо започити, обминаючи тільки примусові ру-

сизми, такі, як от «льотчик», «снаряд», «смысл» тощо.

І наостанку хотілося б висловити надію, що видавці й редактори «Свободи» якось відгукнуться на цей мій «крик з боєм у серці», пояснять українському громадянству свою «мовну позицію». Ба більше: я думаю, що вони повинні це зробити, бо «Свобода» — не чиєсь приватне підприємство, і громадянство підтримує її більше, ніж якийсь інший часопис на чужині, як про це свідчить постійний потік датків на неї.

А я, писавши цю статейку, керувався тільки мотивами добра для нашого народу.

В. ЧАПЛЕНКО

† ПОМЕР ГРИГОРІЙ МАЗУРИК

1 червня ц. р. в час повороту з Велленду до Торонта в авті помер на удар серця відомий український канадський діяч і журналіст Григорій Мазурик.

Покійний прожив 65 років. Народився в с. Петриліві Товмаського повіту в Галичині. Брав участь у визвольній боротьбі нашого народу в 1917 — 1921 рр. У 1927 р. емігрував до Канади і оселився в Торонті. З перших днів перебування в Канаді поза своєю працею для заробітку активно працював і на громадській ниві: був одним з найкращих членів першої української установи на сході Канади — Український Народний Дім у Торонті, де був членом управи, а останнім часом і головою. Був одним з активних діячів Українського Робітничого Союзу, а також сталим співробітником (протягом 30 років) вінніпезького тижневика «Канадійський Фармер».

Покійний був одним з організаторів Торонтського відділу Комітету Українців Канади, першим секретарем цього відділу, секретарюючи в ньому майже повних 10 літ. Був також одним із членів-основників Спільни Українських Журналістів і її секретарем аж до своєї смерті.

Григорій Мазурик — людина здібна, працююча, повна енергії, запалу до праці. Поруч з цим — людина життєрадісна, завжди бадьора й весела, жартівлива. У Торонті нічого більш-менш визначного не відбулось без участі Григорія Мазурика. Демократ з переконання, Григорій Мазурик був великим прихильником УНРади, один з організаторів БУДО (Блок Українських Демократичних Організацій у Торонті). До одної з його позитивних рис треба ще додати, що він був людиною прямою, чесною, говорив усім завжди те, що думав.

Майже ніколи не хворів ні на що, тим більше на серце, не скаржився і смерть настала справді несподівано.

Смерть Григорія Мазурика — велика втрата для українців Канади, зокрема Торонта. Осиротив дружину Ганну та двох синів — Ореста й Мирослава.

Похорон відбувся 5 червня на цвинтарі «Проспект» у Торонті. Похоронні відправи відслужив о. Петро Хомин. Тіло Покійного з військовими почесними відправлено на цвинтар з Українського Народного Дому.

Редакція

НОВИЙ ЕПИСКОП УГПЦ

18 травня ц. р. у Вінніпезі відбувся Надзвичайний (позачерговий) Собор УГПЦ, який надав митрополитові Іларіонові титулу Блаженніший, себто титул первоієрар-

ха незалежної св. Апостольської Церкви, і обрав о. прот. Бориса Яковкевича на нового єпископа Середньоканадської єпархії (Саскатун), підвищив західню єпархію до стану архієпископії, надавши владиці Андрієві титул архієпископа.

Новий єпископ народився 8 грудня 1901 р. в с. Мала Клітенка, Старокостянтинівського повіту на Волині. Народився і виховався у священничій родині. Закінчив духовну школу в Житомирі, а пізніше духовну семінарію в м. Крем'янці на Волині. Від 1925 по 1929 р. вчився на теологічному факультеті Варшавського університету, який закінчив з титулом магістра богослов'я.

У 1930 р. архієпископ Віленський Теодосій висвятив його на священника. У 1944 р. о. Борис з родиною виїхав на захід, де попав під бомбардування, у якому загинула його дружина й дочка. У Канаді о. Борис Яковкевич від 1948 р.

Вітаємо єпископа Бориса, бажаємо йому успіхів у праці на добро нашої церкви й народу!

З МІСЦЕВОГО ЖИТТЯ

ЮВІЛЕЙ ОТЦЯ ПЕТРА САМЦЯ

Нема нічого нуднішого, як писати про ювілей. Саме слово ювілей мене жахає, бо воно в мене асоціюється з переповненою залемою, довгим обідом і предовгими та пренудними промовами.

Але в цьому випадку, коли мова про семидесятиріччя з дня народження митрофорного протоієрея Петра Самця, то я пишу справді з приємністю, бо о. Петро був чи не першою людиною, яка так прихильно поставилась до мене, як я тільки ступив на канадську землю. Та й чи тільки до мене? Скільки нас, новоканад-

ців, сидючи на бенкеті, підтверджували в душі привітальні слова митр. прот. Дмитра Фотія: "Ви, дорогий ювілите, працювали все життя з однією метою: щоб душа українського народу не пропала в цих нових умовах... Ви не пам'ятаєте зла, ви не робили поділу українців на класи, на стару й нову еміграцію".

Це правда. Отець Петро не знав цього поділу — усі для нього були добрі, кожному він старався допомогти. І допоміг багатьом, бо багатьом нам у перші роки нашого перебування в Канаді ця допомога була потрібна.

Ще 17-літнім хлопцем, тільки що закінчивши гімназію, приїхав о. Петро до Канади. "Я міг загубитися, — згадує він на ювілей, — як і багато інших, але я читав "Український Голос" і це мене зберегло".

Цікаве слово про ювіліата сказав о. д-р В. Савчук, директор колегії св. Андрія, єдиної української православної духовної школи у всьому світі. Він з гордістю говорить про самостійність української православної церкви в Канаді, про її соборноправність, справжню демократичність: "Ми найдемократичніша церква в світі: 50 священників на соборі і 250 чи й більше світських делегатів, але ми того не боїмося, бо наші миряни люблять і дбають про свою церкву не менше, ніж священники. Тепер уже йде боротьба за право для мирян і в грецькій церкві. Починають говорити про це і в англійській церкві".

Далі доповідач розповідає про початки української православної церкви в Канаді, про труднощі для священників. "Копись, — розповідає о. д-р В. Савчук, — мати священникові коня й візка було те саме, що тепер каделяка... Хіба на вас, отче Петре, раз кидали камінням, хіба вас тільки раз висвистали, хіба не засідали з рушницею, щоб убити вас? Але платою для вас є факт, що з вашої праці виросла сьогодні найбільша українська православна церква в світі. Вас з любов'ю згадують сьогодні у Манітобі, Саскачевані, Альберті. Може навіть і ті, що колись кидали на вас каміння чи засідали з рушницею...".

Промовляв о. д-р Савчук 30 хвилин, але дуже добре, змістовно й цікаво.

Справді, історія життя о. Петра — це історія українців-піонерів у Канаді. Цікавий факт, що наші так звані "старі канадці", які пройшли такі дуже важкий і складний шлях у цій країні, згадують про це все не з болем, а скоріш з радістю: їх оповідання повні гумору, вони насичені оптимізмом і вірою. Вони справді зберегли себе, "не загубились", як висловився ювіліат, у чужонаціональному морі, а навіть навпаки — знайшли себе тут і проторували шлях для нас, новоприбулих.

Достойний ювіліат одержав багато привітальних листів, телеграм. Зокрема його вітав митрополит Іларіон, архієпископ Андрій та єпископ Борис, а архієпископ Східньої єпархії Михаїл і багато священників вітали його на бенкеті особисто. На бенкеті була й родина о. Петра — дружина, два сини з невістками та онуками, дочка з зятем. Третій син через службові обов'язки не зміг приїхати з Оттави.

Весь бенкет тягнувся лише три години й 15 хвилин. Головував Нестор Грабовський.

Дозвольте й мені, дорогий отче Петре, привітати Вас і Вашу шановну дружину і всю родину з Вашим славним і заслуженим ювілеєм і побажати Вам ще дальших успіхів у праці (На спочинок Ви ж однак не підете, бо

не такий у Вас характер!) на користь нашої церкви й народу! Вітаю Вас як людину чесну, працювиту, добру, яка все своє життя віддала нашому народові. Та поруч з цим я вітаю Вас і як одного з будівничих нашого журналу, одного з найперших і найуважніших його читачів, людину, яка не раз видавництву допомогла.

Довгих і щасливих літ, дорогий отче Петре!

П. ВОЛИНЯК

ВИСТАВКА МАЛЯРСЬКИХ ПРАЦЬ ДАРИЇ КРАВЦЕВОЇ-СМЕЦЬ

Комітет Українок Канади (відділ Торонто) 14 червня ц. р. організував виставку праць малярки Д. Кравцевої-Смець. Виставка відбулася в будинку Брук Бонд на вул. Блур.

Виставку відкрила голова жіночого відділу КУК пані Л. Вертипорок. Малярка показала публіці портрети, пейзажі, натюрморти. Невеличка зала була переповнена публікою.

ПРОФЕСОР ВОЛОДИМИР КУБІЙОВИЧ У ТОРОНТІ

Від 6 по 13 червня голова НТШ і головний редактор "Енциклопедії українознавства" проф. В. Кубійович перебував у Торонті. 8 червня він відбув пресову конференцію з редакторами української преси, на якій докладно розповів про видавничі плани НТШ, успіхи і труднощі. Також докладно розповів про умови праці наукового осередку НТШ у Сарселі, Франція.

Пані Цюпа Паліва розповіла редакторам про так звану "Акцію Сарсель", себто про своєрідне меценатство окремих осіб (переважно пластунів) над НТШ у Сарселі. Ця праця розпочалась рік тому і тепер товариство дає сталу дотацію НТШ у сумі 250 доларів місячно.

Конференція відбулась у пластовому домі, керував нею п. З. Зелений.

Проф. В. Кубійович відбув також цілий ряд зустрічей з громадянством, зокрема виступив з доповіддю в залі УНО, на яку, не зважаючи на велику спеку, прийшло понад 150 осіб. Під час зборів т-во кол. воєнків Першої української дивізії передало проф. В. Кубійовичеві чека на тисячу доларів для видання "Енциклопедії Українознавства".

РЕДАКТОР МИХАЙЛО ДОБРЯНСЬКИЙ У ТОРОНТІ

У червні в Канаді, зокрема в Торонті, гостював керівник української секції радіо "Свобода" в Мюнхені ред. М. Добрянський.

Пан Добрянський відвідав українські редакції, мав кілька зустрічей з громадянством, зокрема прочитав цікаву доповідь на тему "Україна сьогодні". Ред. М. Добрянський досить добре поінформований про сучасний стан в Україні, уважно стежить за подіями, змінами, тому його доповідь була цікава, насичена фактами.

У розмові з нами ред. М. Добрянський запевнив, що українська секція радіо "Свобода", у якій працює 9 українців (М. Добрянський, З. Пеленський, В. Ромашко, д-р П. Горбань, Емма Кошелівець, Ганна Йогансен (дочка Майка Йогансена), Олена Юрченко та Оріся Яримович) має повну волю в своїй праці. Обмеження від державного секретаріату США є лише в одній справі: заборонено роз'яструвати міжнародну ворожнечу в СРСР, у чому, врешті, українці й не зацікавлені.

Ред. М. Добрянський заявив, що українська секція радіо "Свобода" часто передає в Україну матеріали з "Нових Днів". На наше запитання, чим пояснити, що передаючи в Україну нашу статтю "Воєни з України, але й ми не з Японії" (про концерти танцювального ансамблю під керівництвом П. Вірського) з неї взято все, що було добре сказане про ансамбль, але опущено все, що було сказане про російську окупаційну владу в Україні, ред. М. Добрянський відповів:

— Вашу статтю підготував до пересилання в Україну я. Я вважав, що для нашої визвольної справи буде вигідніше передати все, що було сказане добре. Ніякої директиви, ніякого тиску від Держ. Секретаріату США ми не маємо.

П О В І Д О М Л Е Н Н Я МІЖНАРОДНЯ ФЕДЕРАЦІЯ ВІЛЬНИХ ЖУРНАЛІСТІВ, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВІДДІЛ і ТОВАРИСТВО УКРАЇНСЬКИХ ВІЛЬНИХ ЖУРНАЛІСТІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

улаштовують від 6-го до 20-го листопада 1963 р. у Лондоні, приміщеннях світлиці СУБ-у й бібліотеки ім. Тараса Шевченка

ВИСТАВУ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ У ВІЛЬНОМУ СВІТІ

Відкриття вистави відбудеться в середу, 6-го листопада 1963 р. о 8 год. 30 хв. вечора, за співучастю Президії Міжнародної Федерації Вільних Журналістів, запрошених достойників і гостей.

З нагоди відкриття вистави відбудеться доповідь про українську пресу у вільному світі. Дальші доповіді й подробиці програми будуть подані по відома пізніш.

Усю українську пресу у вільному світі просимо якнайскорше переслати на адресу бібліотеки ім. Тараса Шевченка зразкові примірники своїх часописів, по змозі в оправлених річниках чи в іншій декоративній формі.

Проектується повторення вистави в інших більших осередках Англії, як Ноттінггам, Манчестер, Бадфорд, Единбург, Дербі, Лестер і т. д. Після закінчення вистав, за імовірною згодою експонентів, надіслані матеріали перейдуть на власність бібліотеки ім. Тараса Шевченка.

З уваги на конечність мистецького оформлення вистави, просимо надсилати експонати якнайскорше, але не пізніше, як 1-го вересня.

Адреса для надсилання експонатів:

Taras Shevchenko Library in London,
49, Linden Gardens,
Notting Hill Gate,
London, W. 2, England

Управа Міжнародної Федерації Вільних Журналістів

Управа Товариства Українських Вільних Журналістів

Найшвидша і найдешевша в Торонті
ПЕРЕВОЗКА ХАТНІХ РЕЧЕЙ І МЕБЛІВ
В разі потреби телефонуйте:
А. Максимлюк — LE 3-3724

«Тарас Шевченко — образотворчий мистець»

Іван Кейван, відомий мистець-графік, що його графічні й граверські твори наше громадянство не раз мало нагоду оглядати на виставках у Канаді і США. Він є автором циклу портретів Тараса Шевченка — "Ре-ве та стогне...", "Свою Україну любіть..." та двох олійних портретів Великого Кобзаря, що в 1961 р. з нагоди 100-річчя смерті Шевченка були подаровані організаціями КУК та НТШ для університетів в Едмонтоні й Ванкувері, Крім цього, І. Кейван виявляється широко як мистецтвознавець і його статті на теми українського й світового мистецтва часто друкуються на сторінках української преси: рецензії, розвідки та характеристики українських мистців. Він є також автором кількох монографій. Зокрема він роками вивчає духовний портрет Шевченка-мистця та його мистецьку спадщину. Найновішою працею з цієї ділянки є його монографія "ТАРАС ШЕВЧЕНКО — ОБРАЗОТВОРЧИЙ МИСТЕЦЬ", що її видає КУК з нагоди 150-тиріччя народнин Шевченка.

Автор вивчив усі доступні йому публікації про Шевченка-малюра, що появилися до наших днів, а в цьому й цінні праці К. Широцького, В. Щавинського, С. Тарануценка, О. Новицького, Д. Антоновича, М. Бурачека, В. Січинського, П. Зайцева та інших, а також використав найновіші дослідження мистецької спадщини Т. Шевченка, що їх поробили українські дослідники в окупованій Україні (В. Касян, Б. Бутник-Сіверський, Є. Середа, Г. Паламар, П. Білецький, К. Чумак, Я. Заганацький, Л. Внучкова та інші). Тому праця І. Кейвана внесе багато нового, подасть нові тези автора.

Монографія матиме шість розділів: 1. Дитячі й юнацькі роки Тараса, 2. Академічний період у Петербурзі, 3. Перша подорож в Україну 1843 р., і його блискучий мистецький вияв, 4. Альбом "Живописна Україна", остаточний поворот Шевченка на рідні землі, його праця в Археологічній Комісії та верхів'я його мистецької творчості як портретиста, 5. Доба заслання і його колосальне досягнення як пейзажиста і 6. Останні роки Шевченка та його вияв у граверстві-офорті, що в ньому він дійшов мистецького верхів'я світової міри. Появу Тараса Шевченка-мистця автор пов'язує з процесом розвитку українського мистецтва з історичного аспекту. Кейван відмічає моменти мистецького тріумфу в Україні за часів Київської княжої держави та Козацької, зокрема добу козацького барокко за панування гетьмана І. Мазепи й раннього класицизму за часів останнього гетьмана К. Розумовського, занепад українського мистецтва з упадком козацької держави, коли Москва спасувала останки автономії України й вищила найважливіші здобутки української культури, обернула Україну в глуху провінцію й заснувала мистецький центр у Петербурзі, куди, чи то блискучими обіцянками, чи й насиллям стягнула всіх найвидатніших українських мистців і примусила їх творити для Росії. Український народ усе ж таки не здавав своїх позицій і відстоював свою мистецьку заможність до кінця 18 ст.

У цих невідрадних обставинах народився й виставив Тарас Шевченко, що блискнув своїм генієм як поет і виявився як образотворчий мистець світової міри. Кейван розглядає докладно кожну ділянку образотворчості Т. Шевченка: як знаменитого портретиста, пер-

шого й неперевершеного пейзажиста, видатного релігійного малюра, незрівняного жанриста й історичного малюра, блискучого анімаліста, а вкінці безконкурентного гравера-офортиста, що своїми творами досягнув майже верхів'я генія й досі не має гідних собі суперників. Не зважаючи на жакливі обставини, що в подібних не жив жоден мистець світу, Шевченко, обдарований величезним талантом, зумів вийти на мистецькі вершини.

Свої велетенські мистецькі досягнення Тарас Шевченко завдячує, в першу чергу, собі самому, бо Академія Мистецтв у Петербурзі та його вчитель К. Брюлов не багато заважили на формуванні Шевченка-мистця. Не зважаючи на псевдо-класицистичний дуж, що всевладно панував тоді в Академії, Шевченко пішов своїм самостійним мистецьким шляхом. Доказом цього були його навіть академічні композиції: "Циганка-ворожка", "Катерина", "Хлопчик, жебрак, що ділиться хлібом з собакою" та інші, його гравюри до альбому "Живописна Україна", портрети, історичні композиції й пейзажі. Академія дала Шевченкові багато, коли мова про технічний бік, але не змінила його мистецького світосприймання, а К. Брюлов, хоч мав колосальний вплив на своїх учнів, не мав жодного впливу на Шевченка-мистця, бо цей був засильною індивідуальністю, щоб ним можна було кермувати. Зокрема в граверстві Шевченко нічого не завдячує Академії. Граверської техніки він навчився приватно і формувався як гравер-офортист під впливом західноєвропейських мистців, зокрема геніального Рембрандта, але все ж граверська творчість Шевченкова наскрізь самостійна в тематиці й своєрідній техніці, що в ній він був винахідником. Як гравер, Шевченко мав у своїй душі глибоко вкорінені традиції українського граверства доби козацького барокко, таких видатних граверів, як Н. Зубрицький, І. Щирський, Л. і О. Тарасевичі, Д. Галюковський та інші, що рівнялись з тодішніми світовими граверами, особливо голландськими, що вели перед у світовому граверстві. Тут і слід шукати коріння граверської творчості Шевченка. Кейван аналізує докладно майже кожний Шевченків твір і повно представляє його духовий портрет: надзвичайний і всесторонній талант, геніальні здібності — швидко сприймати й засвоювати всі незнані йому галузі мистецтва, незламність Шевченка, надзвичайну його працьовитість й подивугідну продуктивність, бо впродовж свого короткого життя, а в цьому тільки 12 років на волі, залишив по собі велетенську мистецьку спадщину — понад 1300 творів, кількість яку рідко хто залишив із західноєвропейських мистців. Мистецтво для Шевченка було не тільки "хлібом насущним", але й ідеєю. Тарас Шевченко — образотворчий мистець, це унікальна постать на тлі світового мистецтва. Не зважаючи на високий науковий рівень, монографія написана легким стилем і найпростішою мовою, що читається наче повість. При кінці книжки автор подав коло 200 пояснень про згадані в монографії постаті, про стилі мистецтва й техніки малювання та граверства, тому монографія буде доступна для кожного пересічного читача і повинна повністю сповнити своє завдання. Машинопис має 167 ст. тексту, а коли прийде англійське резюме й кілька десятків репродукцій, а в цьому й кілька кольорових, то монографія матиме приблизно 250 сторінок друку, великого альбомного формату. Виданням цієї цінної монографії КУК гідно вшанує 150-тиріччя народження Великого Кобзаря України — Тараса Шевченка.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ

(Закінчення із стор. 4-ої)

мову з паном Коронним. І то — негайно! — не-мов проснувшись із задуми, завершив Богдан у тому ж діловому тоні. Нарешті, він збагнув ситуацію навколо цього питання. Не даючи жодних натяків на відмову, ані на беззаперечну згоду, ли-

ше побажанням самому завершити цю розмову з Коронним, молодий господар дав зрозуміти, що новорічна візита посланця від Коронного гетьмана Речи Посполитої закінчена.

Орлом сизокрилим над Славутою злітав... — завершувалась за стіною довга кобзарська дума.

(«Літературна Україна», 29. I. 63. Київ.)

60,000 НОВИХ РОБІТ

Ми, канадці, купуємо імпортованих товарів по \$235 на особу річно. Якщо б кожний з нас відложив з тої суми \$100 на закуп товарів канадського виробу, це в Онтаріо створило б 60,000 нових місць праці.

Ми найбільше імпортуємо в світі. Порівняйте наш імпорт з іншими країнами:

Американці видають \$35 на особу на імпортовані товари...

Західні німці видають \$60...

Канадці видають \$235 на особу на рік!

Якщо ці витрати в Онтаріо на імпортовані товари зменшити на \$100, ми дальше залишилися б поміж тими, які найбільше імпортують на світі. Якщо б цих \$100 призначити на канадські товари, тоді ми вложили б у нашу економіку додатково \$600,000,000 і допомогли б створити 60,000 нових місць праці!

Щоб цього доконати, покупець мусить звертати увагу на марку, бо тільки загальна сума всіх наших щоденних закупів спричиниться або до зросту або до упадку нашої економіки. Коли б покупець не простягнув руку по імпортований продукт, він повинен себе запитати: «Чи є такий самий канадський продукт?» Бо майже у кожному випадку є такий самий канадський продукт, який є такої ж якості або навіть кращий. Коли ми більше будемо витрачувати грошей на речі, які ми виробляємо, то добробут населення Онтаріо буде зростати!

**GOVERNMENT OF
ONTARIO TRADE
CRUSADE**

**MORE OPPORTUNITY
БІЛЬШЕ
МОЖЛИВОСТЕЙ**
Знак поступу і мож-
ливостей для насе-
лення промисловости
Онтаріо.

НАШЕ ЛИСТУВАННЯ

Пане Редакторе!

До прекрасної статті д-ра Миколи Аркаса є в мене, як у натураліста-фахівця, декілька критичних зауважень, а один коротенький уступ я радив би й зовсім усунути. Ось він:

"Найстрашнішим мешканцем степів, напівказковим, був полоз, наш степовий удав: рідко комусь повелося його бачити. Казали, що один з них жив у наших богданівських кручах. Що в тому правди — не знаю, але оповідали, що полоз міг задавити не то що якогось бугая, а цілого бугая! Утікти від нього можна було тільки тоді, коли, тікаючи, взяти напрям проти сонця — полоз тоді сплунув. А гзався він колесом, затявши в пащі хвоста, й котився, страшно свистючи".

На це можна сказати, що не тільки в Україні, а навіть в цілій Європі удавів нема. Удавами зветься такі змії, що обертають своє тіло кільцями навколо жертви, стискають їх, ламають у жертви кістки й душать її. Такі змії живуть тільки по тропічних країнах.

Полоз або жовтобрюх (або "свирепий уж", по-російському) нерідка тварина по степових частинах України від Басарабії й до Кубані. Він буває звичайно метрів із 2 довжини й пальців із 3 завширшки. Найчастіше зустрічається по балках та місцевостях, де є чагарники, або ями, що густо позаростали травою. Годується він дрібними ссавцями (мишами), маленькими птахами, слимаками тощо. У всякому разі, розтинаючи багатьох забитих жовтобрюхів, я ніколи не знаходив чогось більшого за мишу або горобця. Це найбільша змія в Україні, іншої наука не знає, але це не удав, бо халас жертву ротом й заковтує, не душачи її.

Казок про полозів — безліч. Їх можна почути від усіх старих людей, особливо оповідання, як його дід або прадід тікав від полоза на конях, а той котився колесом за ним та стьобав його своїм хвостом. Усе це абсолютна дитяча казка, бо жодна змія в світі не може зробити із свого тіла колесо, хоча б на одну мить. Подруге, воно суперечить усім законам фізики. Подумайте: яка сила може примусити таке колесо котитися!

Такі казки оповідали, коли оповідачі не знали, що таке фізика та й слова такого не чули, але тепер, коли в школі вивчають фізику, такого поширювати не можна. М. Аркас вірно передав ту психологічну атмосферу, що панувала в мешканців по степах, але час уже не той.

Слід додати, до речі, що жодна змія в світі не може наздогнати людину, якщо людина йде звичайною швидкістю, а про біг — нема чого й говорити. Сназати, що полоз може задушити бугая, — теж саме, що сказати про діда начебто він був такий міцний, що міг обхопити слона й задушити його.

Щодо птахів, то валюшні не живуть в Україні, вони зустрічаються тут лише восени та весною під час перельотів. Ворона або гава — одна птиця, але крук-ворон, найбільша зо всіх воронових птиць, чомусь не згаданий. Типову птицю красуню сивоворонку, що сидить по стовбурах, на старих сухих деревах, по снопах не згадано.

Славетний пугач ("Ой, сів пугач на могилі") також заслужував згадки: птиця чимала, з гуску або гиндика. Його не можна плутати із звичайними совами. Таке вночі як налетить, — то цілий літак! Не можна догадатися яку тварину зве Аркас "снотиком". Снот — тварина не європейська, завозна. За дрібні недоліки статті не варто згадувати.

Треба відзначити, що прекрасна степова картина, яку намалював Аркас, була б значно кращою й імпо-

зантнішою, бо все ж таки його спогади торкаються вже епохи, коли "Дике Поле" було розоране, справжній же степ, це неораний степ з ковилою (тирсою), хохітьєю (стрепет) та сайгаком.

У наші часи лише заповідник "Кам'яні Могили" біля Маріуполя дає деяке уявлення, яким був степ у давнину. У травні трави тут до пояса. Не можна описати краси й різноманітності степових рослин, що наче килим укривають землю, й зустрічаються тільки тут. Повітря насичене десятками пахоців, бо навкруги все цвіте, росте, б'ється. По степу не побіжиш, бо трава до пояса, а місцями й по груди. Жайворонків — тисячі, їхній спів, як могутній хор. Джемелі, бджоли, комахи гудуть по квітах. Клекочуть у небі орли. Срібляними хвилями хитається ковила, як жива.

Від повітря, від пахоців п'янієш. Не віриться, що може бути така краса й воля. Хочеться жити...

"Було колись, не вернеться"!

С. ПАРАМОНОВ, д-р біологічних наук, Кенбера, Австралія.

З КАНАДСЬКОГО ЖИТТЯ

ЗМІНИ В КЕРІВНИЦТВІ ПРОГРЕСИВНО-КОНСЕРВАТИВНОЇ ПАРТІЇ ОНТАРІО

17 червня ц. р. відбулася пресова конференція редакторів етнічної преси з представниками Прогресивно-Консервативної партії провінції Онтаріо, на якій повідомлено про те, що зв'язковим прем'єра провінції і лідера консерватів дост. Джона Робертса призначено Ерні Джексона з Лондону, Онт., а інформатором тепер є А. В. Кемптон.

На конференції обговорено також цілу низку справ про краще інформування читачів етнічної преси про працю уряду і партії.

У пресовій конференції взяв участь і пресовий секретар прем'єра провінції п. Вілліама Кінманд.

МІНІСТЕР ПРАЦІ ПРОВ. ОНТАРІО ЗУСТРІВСЯ З РЕДАКТОРАМИ ЕТНІЧНОЇ ПРЕСИ

26 червня ц. р. міністер праці Онтаріо п. Г. Л. Ровитрі улаштував зустріч з редакторами етнічної преси. Зустріч відбулася в чудовому ресторані Ля Сналя, де міністер угоджав редакторів обідом, після якого познайомив їх з визначнішими працівниками свого міністерства і розповів про свою працю. Редактори мали змогу ставити міністрові запитання, робили свої завваги тощо.

За своє і всього уряду Онтаріо велике досягнення міністер вважає новий закон про мінімальну платню, який почав діяти від 30 червня ц. р. За цим законом мінімальна платня тепер є 1.00 дол. на годину. Це найвища мінімальна платня в цілій Канаді.

Мінімальна платня для жінок у пров. Онтаріо досі була 61 цент за годину праці. За новим законом вона піднесена до 85 центів. Міністер ставить своїм завданням зрівняти мінімальну платню чоловіків і жінок.

На пресовій конференції порушено також справу старших людей (відомо, що в Канаді після 40 років життя важко дістати працю) і цілий ряд інших проблем.

На цій нараді був присутній і пресовий референт прем'єра Онтаріо п. В. Кінмонд. В Онтаріо тепер коло влади прогресивно-консервативний уряд на чолі з п. Дж. Робертсом.

Dr. Melnyk 167
2600- 31 Ave. SW.
Minneapolis 6, Minn.

ОДНА З СЕРІЇ НОТАТОК
ПРО ОБСЛУГИ УРЯДУ ОНТАРІО

Онтарійська Харчова Рада

HON. WM. A. STEWART, MINISTER

Пrawdopodobно жадна стадія урядової адміністрації не має впливу на економічний добробут кожного громадянина Онтаріо до такої міри, як наша сільсько-господарська й харчова промисловість.

Починаючи від фермера, а кінчаючи на остаточному споживачеві, уже від найдавніших часів, ми все були узалеженні від урожайности землі. Без продуктів з нашого поля людина не може існувати. Наші міста, містечка й села захиріли б і вимерли.

Щоб забезпечити тяглість сільсько-господарської стабільности і якости продукції, Онтарійський Департамент Сільського Господарства зро-

бив важливий крок уперед у напрямку розв'язки деяких основних питань, які стоять перед харчовою промисловістю, засновуючи Харчову Раду.

Рада складається з представників чотирьох головних зацікавлених груп у продукції і продажу харчів, а саме: продуцентів, перетворювачів, продавців і споживачів, і тим самим вона буде дуже ефективним інструментом при опрацюванні напрямних у загальному інтересі і продуцента й громадянства.

Це с ще один крок Онтарійського Уряду для інтересів продуцента і споживача високоякісних сільсько-господарських продуктів у нашій провінції.

ONTARIO
PROVINCE OF OPPORTUNITY

ПО БЛИЖЧІ ІНФОРМАЦІЇ ПИШІТЬ АБО ВІДВІДАЙТЕ:

THE ONTARIO DEPARTMENT OF AGRICULTURE

East block, Fourth floor, Parliament Buildings, Toronto, Ont.